

Zborník referátov

NOVÉ TÉMY A NOVÉ FORMY V MÚZEJNÍCTVE 21. STOROČIA

14. ročník

Festival múzeí na Slovensku

26. – 27. jún 2017 Liptovský Mikuláš

Zostavila a redigovala: Mgr. Eva Greschová

Autori textov: PhDr. Jan Dolák, PhD.; PhDr. Viera Majchrovičová; Mgr. Martin Pražienka; doc. RNDr. Danka Šubová, CSc.; prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.

Recenzenti:

prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD., Ing. Marián Číž príspevky PhDr. Jana Doláka, PhD., PhDr. Viery Majchrovičovej; Mgr. Martina Pražienku a doc. RNDr. Danky Šubovej, CSc.

PhDr. Daniel Hupko, PhD.; Ing. Štefan Engel, PhD. príspevok prof. PhDr. Pavla Tišliara, PhD.

Výkonný redaktor: Mgr. Eva Greschová

Grafická úprava: Ing. Jiří Goralski

Zborník neprešiel jazykovou úpravou. Za obsah a štylizáciu príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.

ISBN 978-80-89933-11-2

<i>Danka Šubová:</i> Slovo na úvod	4
<i>Pavol Tišliar:</i> Výhľady a perspektívy muzeologického vzdelania na Slovensku	5
<i>Jan Dolák:</i> Muzejníctví a muzeologie – nové trendy	13
<i>Martin Pražienka:</i> Digitálny obsah slovenských múzeí	19
<i>Danka Šubová:</i> Nové formy a nové témy v múzejníctve 21. storočia	29
<i>Viera Majchrovičová:</i> Akvizičná politika múzea	37

SLOVO NA ÚVOD

Konferencia „Nové témy a nové formy v múzejníctve 21. storočia“ bola súčasťou tradičného podujatia Zväzu múzeí na Slovensku, Festivalu múzeí Slovenska, ktorého v poradí štrnásty ročník organizovalo v roku 2017 Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši v spolupráci s Mestom Liptovský Mikuláš a Múzeom Janka Kráľa.

Festivalu sa zúčastnilo 33 múzeí a 177 pracovníkov múzeí. Niektoré múzeá sa festivalu zúčastnili po prvýkrát. Keď Slovenské múzeum pred rokom prevzalo organizátorskú štafetu, dostali sme odvážny nápad priblížiť toto naše tradičné stavovské stretnutie aj širokej verejnosti. Popri odborných prednáškach, ktoré boli súčasťou konferencie a vzájomnej výmene skúseností sme zúčastneným múzeám ponúkli originálnu možnosť prezentovať sa priamo na námestí Liptovského Mikuláša a tým priblížiť prácu múzejníkov aj širokej verejnosti. A tak sa stalo, že spolu s účastníkmi žilo festivalom celé mesto. Prípravy na prezentáciu múzeí a oficiálne otvorenie podujatia sa uskutočnili na Námestí osloboditeľov. Slávnostné prejavy predniesli riaditeľka SMOPaJ doc. RNDr. Danka Šubová, CSc., predsedníčka ZMS Mgr. Iveta Kaczarová a primátor Liptovského Mikuláša Ing. Ján Blcháč, PhD.

Po prijatí významných hostí primátorom mesta vo výstavnej sieni Múzea Janka Kráľa sa začala na námestí prezentácia múzeí a zároveň v priestoroch Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva konferencia „Nové témy a nové formy v múzejníctve 21. storočia“. Na konferencii odzneli príspevky PhDr. Jana Doláka, PhD. z Katedry etnológie a muzeológie, Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave „Muzejníctví a muzeologie – nové trendy“, PhDr. Viery Majchrovičovej, z Muzeologického kabinetu Slovenského národného múzea v Bratislave „Akvizitčná politika múzea“, Mgr. Martina Pražienku z Digitalizačného centra Múzea SNP v Banskej Bystrici „Digitálny obsah slovenských múzeí“, generálneho riaditeľa Slovenského národného múzea Mgr. Branislava Panisa „Nové trendy alebo rozvoj“ a riaditeľky SMOPaJ doc. RNDr. Danky Šubovej, CSc. „Nové formy a nové témy v múzejníctve“. Na záver konferencie viedli diskusné fórum Iveta Kaczarová a Danka Šubová.

V prezentovaných príspevkoch odzneli zaujímavé postrehy na využitie nových trendov a nových foriem v múzejnej práci, s upozornením aj na riziká ktoré so sebou prinášajú, ale aj na finančné limity, s ktorými sa múzeá na Slovensku už dlhodobo stretávajú. Do zborníka bol zaradený aj príspevok prof. PhDr. Pavla Tišiara, PhD. vedúceho Katedry etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave „Výhľady a perspektívy muzeologického vzdelania na Slovensku“.

Poobede pokračoval program prehliadkou Múzea Janka Kráľa, reinštalovaných expozícií Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva a prehliadkou pamätihodností mesta Liptovský Mikuláš, ktorú zabezpečovalo Informačné centrum mesta Liptovský Mikuláš. Súčasťou popoludňajšieho programu bolo aj ustanovujúce zasadnutie Prírodovednej komisie ZMS.

Druhý deň podujatia patrila exkurziám. Účastníci si mohli vybrať zo štyroch exkurzií: Stanišovská jaskyňa a Dom podzemia v Jánskej doline, Žiarska dolina s Medvedňou štôľňou, Synagóga v Liptovskom Mikuláši, Múzeum Ladislava Mattyasovského v Okoličnom.

Danka Šubová

VÝHLÁDY A PERSPEKTÍVY MUZEOLOGICKÉHO VZDELANIA NA SLOVENSKU

PAVOL TIŠLIAR

prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD., Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského Bratislava; pavol.tisliar@uniba.sk

Príspevok sa dotýka problematiky vzdelania a predpokladov pre prácu v múzeu, možnosťami zvyšovania kvalifikácie s naznačením istej perspektívy do budúcnosti

Možno povedať, že v súčasnosti sa postupne aj na Slovensku začína udomáčňovať téza o úspešnej výstavnej činnosti, ktorá vo svojej podstate počíta s tromi základnými predpokladmi. K úspešnej výstave potrebujeme nielen materiálne (finančné) zabezpečenie, ale rovnako aj určitý talent a patričné vzdelanie.¹ Hoci sa tvrdí, že všetky tieto tri predpoklady by mali byť v absolútnej rovnováhe, v praxi to tak nie je. Podľa môjho názoru je kvalitná výstavná činnosť podmienená predovšetkým talentom a vzdelaním. Kvalitne a odborne pripravená výstava, správne odkomunikovaná smerom k návštevníkovi,² spoločne s talentom a určitou dávkou fantázie a vtipu, prejavovým v spôsobe prezentácie, nemusí byť nákladným podnikom. Prax nám ukazuje viacero príkladov finančne náročných a neefektívne pripravených expozícií či výstav, so zhlukom rôznych, navzájom veľmi nesúvisiacich expozícií, prípadne tzv. „otvorených depozitárov“,³ prejavujúcich sa vitrínami plných kolekcií kadečoho, čo bežného návštevníka nezaujme, no pre inštitúciu znamená len jednoduché premiestnenie kolekcií z depozitára do výstavného priestoru. Realizovať výstavu, v ktorej vystavíme sucho a bez kontextu, napr. 20 – 30 slovanských váz a hrncov za sebou, stovku takmer rovnakých mincí, ktoré zaujmú len jednotlivcov z odbornej verejnosti, sú pochopiteľne iba premrhané financie a pracovný čas.

Nezačínal by som tento príspevok zameraný na vzdelanie a jeho vízie do blízkej budúcnosti takýmto provokačne vyznievajúcim úvodom, keby sme neboli aj v rozbehnutom 21. storočí svedkami toho, že sa v našich múzeách ešte stále prioritne empiricky predávajú základné metodologické skúsenosti „od staršieho kolegu mladšiemu“. ⁴ Tak sa to dialo už

¹ Napr. DEAN, David. *Museum Exhibition : Theory and Practice*. London : Routledge, 1996, s. 1-7.

² Základ, bez ktorého absentuje význam výstavnej činnosti. LORD, Barry. The Purpose of Museum Exhibition. In LORD, B. – LORD, G. D. (eds.) *The Manual of Museum Exhibitions*. Oxford : Altamira press, 2002, s. 11 a n.

³ Viaceré spôsoby prezentačnej činnosti, ktorá neoslovuje návštevníkov popísal vo svojej publikácii J. Dolák. Bližšie pozri DOLÁK, Jan. *Múzeum a prezentace*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2015.

⁴ NEÚSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního musejníctví : Příspěvky k obecné a speciální muzeologii*. Praha : Orbis, 1950, s. 33.

v 2. polovici 19. storočia, keď začali vznikať prvé verejné múzeá u nás a objavoval sa prvýkrát serióznejšie význam zbieraných predmetov.⁵ Deje sa tak aj dnes, namiesto aktívnejšej spolupráce múzejnej praxe s akademickým prostredím. Objavovať objavené, v lepšom prípade niekde odkukať, ako to môžeme skúsiť urobiť aj my... Áno, dá sa to aj takto. Len potom asi nebude namieste, pri porovnávaní nižšej kvality našej výstavnej činnosti so zahraničnou, označovať za vinníka všetkého negatívneho iba nedostatok financií a z toho plynúce problémy. Prax a teóriu je nevyhnutné spájať, hľadať medzi nimi prienik, vplývať vzájomne na rozvoj „oboch strán jednej mince“.

Faktom je, a zdôrazňovali to už mnohí autori,⁶ že vzdelanie na prácu v múzeu nedáva len štúdium odborných disciplín,⁷ napr. histórie, etnológie, rôznych prírodných a technických vied a pod., keďže v ich kurikulu prakticky úplne absentujú špeciálne okruhy tém, zameraných na otázky prezentácie, komunikácie, zbierkotvornej činnosti, oblastí ochrany a správy prírodného a kultúrneho dedičstva, múzejný systém a i. Môžeme teda hovoriť len o aplikovaných disciplínach v múzejnom prostredí. Jiří Neústupný označoval aplikáciu jednotlivých vedných disciplín do múzejného prostredia špeciálnou muzeológiou, keďže tieto odbory môžu fungovať často na úplne odlišných princípoch ako v iných inštitúciách.⁸ Tým, že pôvodné vedné disciplíny nezahŕňajú v sebe aj základy práce v múzeu, jej špecifiká, hovoriť tak môžeme azda len o „polovičnom vzdelaní“, ktoré sa navyše neraz ukazuje nedostatočné aj vo vzťahu k základnej evidencii a katalogizácii zbierok, teda v oblasti, ktorá by prioritne mala byť naviazaná práve na konkrétnu aplikovanú disciplínu. Vezmime si ako jednoduchý príklad zbierku zbraní. Čo o nej vie absolvent histórie, hoci aj s prípadným PhD. z dejín? Čo sa učil pri štúdiu dejín o palných alebo sečných zbraniach? Nič. Teda z tohto pohľadu na prácu s takouto zbierkou nemá vzdelanie a je len na osobnom prístupe takéhoto pracovníka, aby si potrebné oblasti materiálnej kultúry, dejín vojenstva, ale aj dejín umenia, určité vedomosti technických vied a pod., aby vedel ako zbrane pracujú, ako sa vyrábali, ako sa používali..., doštudoval.

Vyštudoval som históriu, archívniectvo, mám doktoráty z archívniectva a pomocných vied historických, rovnako aj habilitáciu z pomocných vied historických a profesúru zo slovenských dejín, ale bez toho, aby som sa z vlastnej iniciatívy a v dôsledku zmeny zamestnania nezaujímal v posledných 10. rokoch o oblasť múzejnej teórie a múzejnej praxe, o múzeách by som nevedel v podstate vôbec nič. Ak teda mám uvažovať v múzejnom prostredí o vhodnom vzdelaní, musím brať do úvahy predovšetkým tento zreteľ. Aké by mal mať vzdelanie pracovník múzea? Ide o otázku, ktorú si položilo aj viacero našich autorov. Ak sa vrátíme k príkladu zbierky zbraní, a takýchto príkladov možno uviesť nekonečné množstvo, ani aplikované vedy nedokážu pripraviť odborníka vo vlastnej oblasti natoľ-

ko, aby jednoducho dokázal pracovať s čímkoľvek, čo sa jeho disciplíny dotýka. Keďže sa v múzejných zbierkach nachádzajú rôzne predmety, omnoho dôležitejšie a podstatnejšie sa javí osvojiť si z aplikovaných disciplín predovšetkým ich terminológiu, metodológiu, prehľad a orientáciu v odbornej literatúre, naučiť sa hľadať kontext, súvislosti, mať skrátka prehľad v konkrétnej aplikovanej vede, zoznámiť sa počas štúdia s jej jadrom, absolvovať úvod do určitej vedy. Ani to nám však nebude stačiť, pretože múzejné prostredie vyžaduje aj osobitný „múzejný“ prístup, ktorý aplikovaná veda a jej úvod či základy sami neposkytnú. K tomu už desaťročia slúži teória múzejnej práce, teda muzeológia. Josef Beneš, jeden z najuznávanejších múzejných teoretikov a praktikov múzejníctva jednoznačne považoval za samostatný odbor, ktorý spája všetky potrebné náležitosti samostatnej vednej disciplíny.⁹ Má nielen vlastný predmet, metodiku, teóriu, dejiny, ale aj významné spoločenské poslanie a väzby na medzinárodné organizácie, predovšetkým tu treba azda spomenúť ICOFOM (International Committee for Museology) ako súčasť ICOM-u.¹⁰ Navyše, a to je v našom prípade tiež dôležité, múzejníctvo a muzeológia sa v súčasnosti študuje prakticky na všetkých významnejších univerzitách vo svete, v rôznych formách a stupňoch štúdia, aj kombinovane, prípadne samostatne. K tomu je potrebné spomenúť aj aktivity jednotlivých „národných“ múzejníctiev, ktoré pripravujú a realizujú v rámci celoživotného vzdelávania a zvyšovania kvality a efektivity práce vlastných zamestnancov rôzne kurzy, študijné pobyty, kolokviá, ale aj sympóziá, konferencie a pod. Štúdium v odbore múzejníctva má pritom za sebou vo svete už vyše 100 ročné pôsobenie. Prvá škola vznikla v Paríži už v roku 1882 (École du Loure).¹¹ Nemá preto zmysel polemizovať s niektorými hlasmi v slovenskom múzejníctve, ktoré na muzeológii zaznávajú nielen jej podstatu, význam, ale z toho aj odvodzujú nadbytočnosť štúdia tejto oblasti ľudskej činnosti. Potešujúce je, že týchto múzejníkov postupne ubúda a snád' o pár rokov zažije slovenské múzejníctvo v tomto smere výraznejšiu očistu. Reziduá onoho 19. storočia však v pracovnej činnosti a pracovných návykoch v mnohých múzejných inštitúciách na Slovensku nájdeme dodnes, napriek tomu, že už od 90. rokov 20. storočia je muzeológia špeciálne vyučovaná aj na našich slovenských univerzitách.

Z uvedeného tak vyplýva, že v otázke vhodného vzdelania pre múzejnú prax je potrebné ísť smerom k určitej selekcii, spájaniu, kompromisom,¹² zohľadňujúcim aktuálne potreby, ale aj aktuálne trendy (domáce aj zahraničné) múzejníctva, v oblasti zbierkotvornej a výstavnej činnosti, v oblasti odbornej ochrany a správy zbierok, v komunikácii s verejnosťou a pod. Selekcii v našom prípade predstavuje najmä identifikácia a zdôvodnenie výberu oblastí jednotlivých aplikovaných disciplín, ktoré v múzejnom prostredí nájdu čo najširšie uplatnenie. Spájanie a kompromisy sa dotýkajú častí aplikovaných disciplín a muzeológie, muzeografie, ktoré zdôvodnene a cielene vychádzajú z teórie a smerujú k praxi.¹³ Na týchto princípoch je v súčasnosti postavené aj štúdium muzeológie na Filozofickej

⁵ Pozri bližšie KAČÍREK, Ľuboš. Edičná činnosť múzeí v druhej polovici 19. storočia a v prvej polovici 20. storočia. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, vol. 5, 2017, no. 1, s. 43-56; tiež KAČÍREK, Ľuboš. Slovenské múzejníctvo v 19. a 20. storočí. In *Studia Academica Slovaca* 43. Bratislava : Univerzita Komenského, 2014, s. 231-245.

⁶ Napr. STRÁNSKY, Zbyněk Z. Úvod do *studia muzeologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brne, 2000, s. 15-16. Zaujímavou je napríklad úvaha nad vzdelaním a prípravou absolventov do praxe od G. Podušelovej. Istý ideál vidí autorka v kombinovanom štúdiu. PODUŠELOVÁ, Gabriela. Je možná a potrebná špecializácia vo výuke muzeológie? In *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FVP UMB, 2006, s. 49-50.

⁷ HOLMAN, Pavel. Úvod do muzeologie. In *Základy muzejní pedagogiky : Studijní texty*. Brno : Moravské zemské muzeum v Brne, 2014, s. 22-23.

⁸ NEÚSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního ...*, ref. 4, s. 6-7.

⁹ BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava : Slezská univerzita v Opavě, 1997, s. 28-29.

¹⁰ KAČÍREK, Ľuboš – RAGAČ, Radoslav – TIŠLIAR, Pavol. *Múzeum a historické vedy*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 15-16; TIŠLIAR, Pavol – DOLÁK, Jan – KAČÍREK, Ľuboš. Changes in Cultural Strategy and Cultural Policies in Slovakia in the 20th Century and at the Beginning of the 21st Century: Museums and Other Memorial Institutions in a Socio-Political Context. In *Bylye gody*, vol. 48 (2018), no. 2, s. 716.

¹¹ NEÚSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního ...*, ref., s. 34.

¹² TIŠLIAR, Pavol. Muzeológia na Slovensku. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, vol. 4, 2016, no. 1, s. 132.

¹³ TIŠLIAR, Pavol. Museology as University Subject in Slovakia : History, Programm and Course

fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (FiF UK) už prakticky vo všetkých svojich troch stupňoch štúdia.

Ladislav Mlynka charakterizoval ešte koncom 20. storočia múzejníctvo ako „*relatívne mladý špeciálny odbor ochrany kultúrneho dedičstva*“.¹⁴ Štúdium muzeológie chápal ako základnú prípravu pre múzejnú prax, čomu sa snažil podriaďovať aj pripravený študijný plán bakalárskeho stupňa štúdia muzeológie v Bratislave, od roku 2006.¹⁵ Odvtedy prešiel tento študijný odbor viacerými premenami, predovšetkým jednak v súvislosti s akreditačnými procesmi a ich požiadavkami, ale rovnako aj koncepcne, keďže postupne na FiF UK vzniklo, okrem jednodoborového bakalárskeho stupňa *Muzeológia a kultúrneho dedičstva* (2006) aj magisterské (2012), rigorózne (2012) a doktorandské štúdium (2018). V súčasnosti sa všetky tri stupne štúdia koncepcne pridružujú myšlienky L. Mlynka o bakalárskom stupni v muzeografickej rovine, magisterskom stupni v muzeologickej rovine a rovnako aj nadstavbové doktorandské štúdium, smerujúce do roviny metamuzeologickej.

Koncepcne sme od roku 2014 štúdium vyformovali viac v prospech múzejnej praxe. V tomto ohľade stúpol počet dní praxe za 3. ročné bakalárske a 2. ročné magisterské štúdium až na 90 dní, čo je v súčasnosti na FiF UK najdlhšia odborná prax vôbec. Popri tom sa zmenil systém kurzov v pomere prednáška : seminár na 2 : 1. Univerzita, univerzitné štúdium však má svoje poslanie a spoločenské úlohy. Pripravuje absolventov pre prax predovšetkým teoreticky a metodologicky, no zdôrazňuje sa pritom praktický zmysel získaných poznatkov. Na týchto princípoch stojí aj súčasné štúdium muzeológie v Bratislave.

Vyššie som spomínal úlohu aplikovaných vied v múzejnom prostredí. V rámci štúdia bratislavskej muzeológie sú integrálnou súčasťou jadra študijného programu jednodoborového štúdia. V prvom rade je potrebné zdôrazniť rozšírenie muzeológie o pamiatkový rozmer, ktorý sčasti zohľadňuje aj názov bakalárskeho a magisterského študijného programu, *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, odlišné od ostatných muzeológií na Slovensku.

Design. In *European journal of contemporary education*, vol. 6, 2017, no. 1, s. 164.

¹⁴ MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na prahu tretieho tisícročia. In *Múzeá na prahu tretieho tisícročia : zborník príspevkov z konferencie Banská Bystrica 1999*. Bratislava : SNM-Národné múzejné centrum a Zväz múzeí na Slovensku, 1999, s. 92.

¹⁵ K problematike dejín štúdia slovenskej muzeológie pozri bližšie, okrem už vyššie spomenutých prác: MLYNKA, Ladislav. Výuka etnomuzeológie. Význam, súčasný stav a perspektívy. In *Múzeum*, 43, 1997, č. 2, s. 24-25; MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na Filozofickej fakulte UK Bratislava ako študijný odbor. In *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006. s. 66-71; KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Výučba múzejnej pedagogiky v študijnom programe Muzeológia a kultúrne dedičstvo na FiF UK v Bratislave – teória a prax. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, č. 1/2014, s. 73-91; KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. The benefit of museum visits for the formal education of children in primary and secondary education in the Slovak Republic. In *Terra Sebus*, 9, 2017, s. 491-506; TIŠLIAR, Pavol. Muzeológia v akreditačnom období, ponovom? In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2/2014, s. 91-97; KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Koncepcie a východiská štúdia muzeológie a kultúrneho dedičstva na Slovensku. In *Múzea a pamiatková péče*. Hlavičkův Brod : Muzeum Vysočiny Hlavičkův Brod, 2013, s. 61-90; KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Stav a perspektívy štúdia muzeológie na Filozofickej fakulte UK. In *Dokumentácia druhej polovice 20. storočia a súčasnosti : Etnológ a múzeum*, XV. ročník. Martin 2012, s. 135-146; PRELOVSKÁ, Daniela – GOGOVÁ, Stanislava. Skúsenosti s výučbou muzeológie v univerzitnom prostredí na Slovensku so zameraním na nitriansku univerzitu. In *Studia historica nitriensia*, roč. 11. Nitra : UKF, 2003. s. 275-287; ZELENÝ, Ján: Kultúrne dedičstvo a muzeológia na Katedre environmentálneho manažérstva. In *Múzeum a muzeológia – ich determinanty a perspektívy v kontexte súčasného sveta*. Zborník príspevkov vedeckej konferencie 11. a 12. júna 2008. Banská Bystrica : UMB 2008, s. 5-9.

Monumentológia predstavuje vo všetkých troch stupňoch približne tretinový teoretický a metodologický základ štúdia. Ponechali sme ju aj v koncepcii doktorandského štúdia, ktorý ešte bližšie priblížim. Okrem pamiatkovej ochrany a správy kultúrneho dedičstva z aplikovaných vied predstavujú jadro aj ďalšie disciplíny: etnológia (materiálna a tradičná kultúra), história (slovenské a svetové dejiny) a pomocné vedy historické, archeológia (úvod a prezentačná činnosť), dejiny umenia (úvod, umelecké remeslá a špecializované kurzy), knihoveda (úvod a dejiny) a sociológia (sociálna komunikácia).

Od akademického roku 2018/2019 otvárame aj tri kombinované medziodborové študijné programy, *muzeológia* v kombinácii s *etnológiou* (zameranie na etnografiu), s *historiou* a *informačnou vedou* (knihovedou). Od následného akademického roku 2019/2020 k nim pribudne aj medziodborové štúdium *dejiny umenia – muzeológia*. Reagujeme tak na požiadavky, prichádzajúce zo slovenskej múzejnej praxe, ale aj na ciele, ktoré sme si v roku 2011 vytýčili v súvislosti s ďalším rozvojom bratislavskej muzeológie. Naším cieľom je v medziodborových programoch špecializovať štúdium muzeológie, využiteľnú v praxi najmä pre pozície kurátorov etnografických, historických, umenovedných zbierok a v kombinácii s knihovedou prihliadame na potreby múzejných čiastkových knižníc, registratúry múzea, ale tiež historických tlačí, kódexov a ďalšieho písomného materiálu (ako súčasti zbierok), ktoré je rovnako potrebné odborne posúdiť a využiť ich hodnotový potenciál.

Akreditácia doktorandského štúdia 2.1.24 *Muzeológia*, je ukončením našich dlhodobých cieľov. Hádám bude na mieste v tejto súvislosti hovoriť o cieľoch muzeológie na Slovensku. Ako jediné školiace pracovisko tak v Bratislave môžeme pripravovať pre prax, ale predovšetkým pre akademickú pôdu absolventov 3. PhD. vedeckého stupňa v oboch formách štúdia (denné aj externé), a to v slovenskom a anglickom jazyku.¹⁶ Ťažisko tvorí najmä externé 5. ročné PhD. štúdium muzeológie, ktoré bude otvorené aj pre záujemcov zo zahraničia. Koncepcia schváleného študijného plánu pozostáva z doktorandských seminárov, *Metodologický seminár z teoretickej muzeológie 1 a 2*, *Metodologický seminár z monumentológie*, zameraných predovšetkým na terminológiu, legislatívu, definície a metodológiu v oblasti múzejníctva a pamiatkovej sféry. Súčasťou plánu sú aj povinne voliteľné doktorandské kurzy, *Metamuzeologický seminár*, *Muzealizácia skutočnosti*, *Múzeum ako inštitúcia – paradigmy v ponímaní múzea a Pamäťové inštitúcie v medzinárodnom kontexte*. Doktorandské štúdium má za cieľ predovšetkým rozširovať poznatky doktorandov v teoretickej a metodologickej oblasti muzeológie, múzejníctva a monumentológie, uplatniteľné aj v praxi.

Etablovaním 3. stupňa muzeológie vzniká do budúcnosti možnosť výchovy vlastných budúcich odborných asistentov (neskôr hádam aj docentov a profesorov), pre prax vedec-kých pracovníkov z odboru muzeológia. Doposiaľ táto možnosť plne absentovala nielen u nás na Slovensku, ale rovnako aj v širšom stredoeurópskom regióne. Z tohto dôvodu v súčasnosti väčšina pedagógov, ktorí sa venujú výučbe muzeológie na Slovensku (Bratislava, Nitra, Banská Bystrica, Žilina) sú hlavne vyštudovaní historici, archeológovia, etnológovia, knihovníci, prípadne kunsthistorici.

V budúcnosti tak možno predpokladať, aj v súvislosti s trendmi v zahraničí, že bude aj na Slovensku pokračovať ďalší rozvoj múzejníctva a muzeológie, orientovaný najmä na

¹⁶ Interná forma štúdia je podmienená pridelením miesta na FiF UK a závisí od vedeckého výkonu pracoviska. Externá forma sa neviaže, okrem úspešného konkurzu, na žiadne osobitné požiadavky. Po úspešnom absolvovaní konkurzu tak môžu na štúdium nastúpiť aj pracovníci múzeí, galérií, pamiatkovej správy a pod.

aktuálne témy, akými sú napr. dokumentácia súčasnosti, efektívna a zmysluplná zbierkovatelná a prezentačná činnosť, rozvoj edukačnej činnosti múzeí a podchytenie voľnočasových aktivít verejnosti v prospech návštevy múzeí. Štúdium muzeológie sa snaží tieto trendy podchytiť a zapracovať do študijných plánov. Existuje teda aj pre zamestnancov múzeí možnosť absolvovať štúdium muzeológie, či už ako jednodoborové alebo kombinované štúdium, a to vo všetkých troch stupňoch. Závisí len na tom, ako toho slovenské múzejníctvo a múzejníci využijú. Či sa uprednostní snaha o spoluprácu, ktorá napomôže v konečnom dôsledku aj teórii aj praxi, alebo jednoducho každý pôjde vlastnou cestou.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava : Slezská univerzita v Opavě, 1997.
- DEAN, David. *Museum Exhibition : Theory and Practice*. London : Routledge, 1996.
- DOLÁK, Jan. *Múzeum a prezentace*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2015.
- HOLMAN, Pavel. Úvod do muzeologie. In *Základy muzejní pedagogiky : Studijní texty*. Brno : Moravské zemské muzeum v Brně, 2014, s. 11-23.
- KAČÍREK, Ľuboš – RAGAČ, Radoslav – TIŠLIAR, Pavol. *Múzeum a historické vedy*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013.
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Konceptie a východiská štúdia muzeológie a kultúrneho dedičstva na Slovensku. In *Muzea a památková péče*. Hlavičkův Brod : Muzeum Vysočiny Hlavičkův Brod, 2013, s. 61-90.
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Stav a perspektívy štúdia muzeológie na Filozofickej fakulte UK. In *Dokumentácia druhej polovice 20. storočia a súčasnosti : Etnológ a múzeum, 15. ročník*. Martin 2012, s. 135-146.
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. The benefit of museum visits for the formal education of children in primary and secondary education in the Slovak Republic. In *Terra Sebus*, 9, 2017, s. 491-506.
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol. Výučba múzejnej pedagogiky v študijnom programe Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave – teória a prax. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, č. 1/2014, s. 73-91.
- KAČÍREK, Ľuboš. Edičná činnosť múzeí v druhej polovici 19. storočia a v prvej polovici 20. storočia. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, vol. 5, 2017, no. 1, s. 43-56.
- KAČÍREK, Ľuboš. Slovenské múzejníctvo v 19. a 20. storočí. In *Studia Academica Slovaca* 43. Bratislava : Univerzita Komenského, 2014, s. 231-245.
- LORD, Barry. The Purpose of Museum Exhibition. In LORD, B. – LORD, G. D. (eds.) *The Manual of Museum Exhibitions*. Oxford : Altamira press, 2002, s. 11-22.
- MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského Bratislava ako študijný odbor. In *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, 2006. s. 66-71.
- MLYNKA, Ladislav. Muzeológia na prahu tretieho tisícročia. In *Múzeá na prahu tretieho tisícročia : zborník príspevkov z konferencie Banská Bystrica 1999*. Bratislava : Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum a Zväz múzeí na Slovensku, 1999, s. 92-95.
- MLYNKA, Ladislav. Výuka etnomuzeológie. Význam, súčasný stav a perspektívy. In *Múzeum*, 43, 1997, č. 2, s. 24-25.
- NEÚSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního muzejnictví : Příspěvky k obecné a speciální museologii*. Praha : Orbis, 1950.
- PODUŠELOVÁ, Gabriela. Je možná a potrebná špecializácia vo výuke muzeológie? In *Muzeológia : Teória & prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky a Katedra ekomuzeológie FPV UMB, 2006, s. 49-52.
- PRELOVSKÁ, Daniela – GOGOVIČ, Stanislava. Skúsenosti s výučbou muzeológie v univerzitnom prostredí na Slovensku so zameraním na nitriansku univerzitu. In *Studia historica nitriensia*, roč. 11. Nitra : UKF, 2003. s. 275-287.
- STRÁNSKY, Zbyněk Z. Úvod do *studia muzeologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2000.

- TIŠLIAR, Pavol – DOLÁK, Jan – KAČÍREK, Ľuboš. Changes in Cultural Strategy and Cultural Policies in Slovakia in the 20th Century and at the Beginning of the 21st Century : Museums and Other Memorial Institutions in a Socio-Political Context. In *Bylye gody*, vol. 48, 2018, no. 2, s. 709-718.
- TIŠLIAR, Pavol. Museology as University Subject in Slovakia : History, Programm and Course Design. In *European journal of contemporary education*, vol. 6, 2017, no. 1, s. 159-166.
- TIŠLIAR, Pavol. Muzeológia na Slovensku. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, vol. 4, 2016, no. 1, s. 127-135.
- TIŠLIAR, Pavol. Muzeológia v akreditačnom období, ponovom? In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2014, č. 2, s. 91-97.
- ZELENÝ, Ján: Kultúrne dedičstvo a muzeológia na Katedre environmentálneho manažérstva. In *Múzeum a muzeológia – ich determinanty a perspektívy v kontexte súčasného sveta*. Zborník príspevkov vedeckej konferencie 11. a 12. júna 2008. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela 2008, s. 5-9.

JAN DOLÁK

PhDr. Jan Dolák, PhD., Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského Bratislava; jan.dolak@uniba.sk

Dnešní doba je velmi dynamická a celkový vývoj společnosti se nemůže nedotýkat ani činnosti muzeí, respektive rozvoje muzeologie. Pokud sledujeme současné trendy v muzejnictví a muzeologii, nelze slovenské prostředí vyjímát z evropského či celosvětového kontextu. Slovenské muzejnictví sleduje pozorně vývoj v nejvyspělejších zemích, takže se na domácí scéně z 90 % děje totéž, co v zahraničí. Možná z 5 % slovenská muzea dohánějí některá opoždění, způsobená především nižší úrovní péče o celou oblast kulturního dědictví do roku 1989. Možná z 5 % je slovenské muzejní prostředí naopak zdravě konzervativní a nepřejímá bezhlavě všechny zahraniční impulsy. Také vývoj v zahraničí je velmi rozdílný, metodicky i tematicky je pochopitelně jiná situace v západní Evropě a jiná v Číně. Pokud chceme hovořit o nových trendech, pak slovo nové neznamena automaticky správné, respektive správné ve všech případech.

Když bychom museli to, co se děje v muzejnictví s dnešní době, definovat jen málo slovy, použili bychom nejspíše výrazy integrace, inkluze či participace. Základní tezí je, že sbírka není smyslem (koncem) muzejníkovy snahy, ale pouze prostředkem k něčemu. Klíčem požadovaných změn je sociální inkluze (začlenění). Demokratické muzeum (Fleming) je inkluzivní muzeum (Sandell).

Někteří autoři píší o změně muzea orientovaného na předmět na muzeum orientované na uživatele. Jiní píší o odklonu od muzea pro lidi k muzeu lidí.

V oblasti práce s návštěvníkem nejde jen o prosté zvyšování počtu osob, které muzeem projdou, ale také o integraci „nenávštěvníků“. Některé lidi nenavštěvují muzea z důvodů svých slabších fyzických schopností. Na Slovensku se situace rychle zlepšuje, přibývá výtahů, schodolezů apod., slovenská legislativa pamatuje na tyto potřeby i rámci rekonstrukci budov. V některých zahraničních muzeích (řada muzeí v Číně, Historické muzeum v Rio de Janeiro apod.) dokonce najdeme dětské kočárky či vozíky pro špatně chodící osoby jako součást základu služeb návštěvníkovi.

Handicap však nemusí souviset jen se zhoršenou schopností pohybu, ale i orientace. Máme na mysli osoby se špatným zrakem a sluchem. Nevoláme po tom, že by všude musely být popisky v Braillově písmu, ale kde to jde, měly bychom i na tyto potřeby myslet. Objevují se již i metodické práce i praktické příklady dokonce pro práci s mentálně postiženými.

V rámci prezentačních a muzeopedagogických aktivit si uvědomujeme, že naše země není jen většinová. Jde tedy o široký rámec práce s menšinami národnostními, náboženskými, případně i s odlišnou sexuální orientací. Je doloženo, že menšiny, např. národnostní (na Slovensku třeba Vietnamci), do muzeí spíše nechodí. Ale ani v tomto Slovensko nijak nevybočuje z průměru. Existují nejen specializovaná muzea zaměřená na národnostní menšiny, kterým Slovenské národní muzeum poskytuje vhodné zázemí, ale některá muzea všeobecného, vlastivědného typu se programově orientují na dokumentaci třeba romské menšiny, jako to činí Gemersko-malohontské muzeum v Rimavské Sobotě. Je nepochybné, že současné tendence k pluralitě názorů, k přijetí odlišností apod. jsou správné a výrazně překračují pouhý rozměr muzejního světa. Na druhou stranu jakoby touha po „jinakosti“ atomizovala společnost do nekonečného počtu „menšin“, jejichž všechny názory a přístupy musí být respektovány, což zákonitě naráží na nemalá úskalí. Muzea by nepochybně měla být aktivní při řešení aktuálních problémů společnosti, ale neměla by přejímat roli (snad i politických) aktivistů bojujících za partikulární zájmy, byť v mlze „velké správné ideje“. Boj za práva homosexuálů neznamena pěstování homosexuality, pozitivní ochrana životního prostředí není hnutím ekologismu.

Vedle tradičního zaměření na dětského návštěvníka se muzea stále více zajímají také o seniory, což souvisí i s postupným stárnutím populace i se změnami v chování seniorů. Zatímco před 30-ti lety byl šedesátník na zaslouženém odpočinku, dnes ho často v létě vidíme na kole a v zimě sjíždět Tatry. Z rozsáhlé produkce věnované nejstarším návštěvníkům muzeí jmenujme alespoň nejnovější metodickou příručku Tomáše Drobného a Michala Šeráka *Senioři v muzeu*.² Právě muzeopedagogika udělala za poslední léta kroky snad největší.

V rámci prezentačních aktivit je kladen důraz na celkové pohodlí návštěvníka, což je dáno nejen vstřícným pojetím expozice, ale stále větším důrazem na zázemí, jako jsou odpočinkové zóny, včetně možnosti občerstvení či dokonce možnosti krátkého spánku přímo v rámci prohlídkové trasy (Národní muzeum v Reykjavíku). Z hlediska prezentace je stále větší důraz kladen nikoli na prosté ukázání předmětů, ale na jejich kontextuální zasazení do role herců, kteří předvádějí, vykreslují téma zvolené scénáristou. Z hlediska kvantitativního postupně dochází ke zmenšení počtu předmětů v expozici ve prospěch kontextuálního vysvětlení zvoleného tématu.

Muzea nemohou nereflektovat na enormní rozvoj moderní techniky, což se prolíná do všech sfér práce muzea. V oblasti prezentace jsou moderní technologie mimořádně vítané, nikoli však jako samoučelná show, ale jako prostředek k lepšímu kontextuálnímu vysvětlení zobrazované tematiky, jinými slovy, k lepšímu vysvětlení toho, v čem má sbírkový předmět omezenou vypovídací schopnost. S tím úzce souvisí problematika digitalizace, kde banskobystrické centrum je třeba považovat za nadprůměrné po stránce jak personálního tak i technického vybavení. Aplikace moderní techniky je však nutná i v jiných sférách činnosti muzeí než jen prezentace. Máme na mysli např. zavádění evidence sbírkových předmětů pomocí technologie RFID, která by po počátečních vstupních nákladech výrazně zjednodušila pravidelné revize a inventarizace fondů.

Z hlediska prezentace sledujeme postupný odklon od vytváření monotematických expozic – etnologické, historické, přírodovědné apod. a jejich nahrazení expozicemi vytvořenými v holistickém přístupu.

Žijeme v době výrazné touhy po sebedokumentaci a sebe prezentaci. Muzea musí na tyto přirozené potřeby, vyvolané i moderní technikou, reflektovat. Zvažme, prosím, možnost fotografování s muzeích, jejíž zákaz v drtivé většině případů nemá opodstatnění.

Slovensko si dobře uvědomuje, že slovenština není světovým jazykem, proto slovensko-anglické texty a popisky se stávají samozřejmostí. Ale najdeme i řadu jiných pozitivních příkladů, např. Novohradské muzeum a galéria v Lučenci považuje maďarštinu za samozřejmost, stejně jako Lubovnianské muzeum polštinu.

Inkluzivní přístupy najdeme i v oblasti tezauračních procesů muzea, což je celá škála práce se sbírkovým předmětem uvnitř zdí muzea. Tam, kde je to možné, jsou lidé vtahováni např. do konzervátorských aktivit. Jako drobný příklad bychom uvedli jedno technické muzeum, které si na zimu nechalo venku umístěná letadla zaplachtovat nikoli od profesionální firmy, ale od nadšenců pro letectví, kterých je poměrně hodně. Muzeum tak nejen ušetřilo peníze, ale dalo možnost amatérům se dostat za jakousi pomyslnou „přepážku“, tedy do vnitřního chodu muzea a získalo tak i poučené kolegy a jisté plusové body v rámci své vlastní public relation. Na tomto místě bychom mohli otevřít rozsáhlou kapitolu práce s dobrovolníky, kteří mohou pomáhat v rámci muzeí prakticky ve všech sférách činnosti muzea. Někteří autoři (Ch. Leadbeater a P. Miller a další) v této souvislosti dokonce píšou o (žádoucí) Pro-Am revoluci, tedy sbližování se profesionálů s amatéry a naopak přetváření amatérů na jistou úroveň profesionála či alespoň poloprofesionála. Někteří autoři (J. Howe a další) používají termíny „crowdsourcing“ nebo „wisdom of the crowd“, tedy „vědomí davu“.

S tendencemi k inkluzi se setkáváme i v oblasti selekce. Opět nejde o něco naprosto nového. Slovenští archeologové mívají spolupracovníky, kteří jim donášejí do muzea vyorané střepy (tedy pokud tím neriskují střet s památkovým zákonem), houbaři kooperují s mykologem, ornitolog mívá dobrovolníky, kteří mu hlásí přilet ptáků či místa hnízdění. Ale je trendem tyto tendence spíše prohlubovat. Domníváme se, že např. v případě zaniklé textilky, může bývalý pracovník udělat stejně dobrou dokumentaci budov, strojů či orální historie jako muzejní profesionál.

Úzce to vše souvisí s jiným významným trendem – dokumentací současnosti, což je běžnější u oborů přírodovědných než u společensko-vědních. Muzejníci si uvědomují (nebo by alespoň měli), jak rychle pomíjivé dnešní výrobky, ba dokonce celé technologie jsou, snaží se podchytit alespoň zástupce těch nejběžnějších, nefrekventovanějších, na druhé straně pak to, co svojí výjimečností překračuje běžné dění.

Propojování jednotlivých sfér v paměťových institucích i aktivit soukromníků vede až k perspektivám integrovaného dědictví. Tento přístup pojednává o tom, že vztah muzeí a soukromých sběratelů, stejně jako dělení dědictví na in situ a in fondo, je zastřený. Přidejme, že ani striktní dělení dědictví na hmotné a nehmotné není vlastně ani možné. V tomto smyslu Evropská unie prosazuje termín „organizace kulturní paměti“ (cultural memory organisation), nebo se objevují termíny cultural biography (kulturní biografie), krajina kulturní informace, velkoobchody (warehouses) kulturního obsahu, jako nové koncepty integrující dědictví a kulturu. K integraci významně napomáhají moderní media. Okolo roku 1970 se začal etablovat nový termín „integrované muzeum“ (viz kongres v Santiago

¹ DOLÁK, J. Kritika kritické muzeologie, In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 2016, č. 2, s. 21-33.

² DROBNÝ, T. - ŠERÁK, M. 2017. In *Senioři v muzeu. Metodický materiál*. Brno, Moravské zemské muzeum, 2017.

de Chile v roce 1972), jehož velkým propagátorem byl Kenneth Hudson. Integrace se podle něj odehrává na čtyřech úrovních:

1. předměty různých disciplín,
2. muzeografické disciplíny,
3. památkové (heritage) disciplíny,
4. integrace se společností.

V oblasti selekce je značný důraz kladen na spojení předmětu s místem tzv. topographical turn., tedy na větší akcent na krajinu, na místa, kde památky vznikly či jsou umístěny, tedy na urbánní a rurální kontext. Nizozemští autoři manželé van Menschovi se při tom odkazují na práce M. Heideggera, W. Benjamina, G. Rooijakkerese (kulturní biografie), P. Nory (místa paměti) či S. Reijnderse (místa imaginace), T. Medera (označená místa, narativní dědictví). Časté je užívání termínů „zdrojová komunita“, tedy společenství lidí, kterým dědictví původně patřilo a „uživatelská komunita“.

Současná výrazná individualizace myšlení až fragmentace vědy vede dokonce k názorům, že sami lidé mají rozhodovat, co bude muzealizováno a institucionalizováno jako kulturní dědictví, což by si však vyžadovalo mimořádně důkladné analýzy.

Na druhé straně i nejbohatší státy na světě dávají muzeím za úkol pečlivě zvážit, zda vše, co bylo po generace muzejníků do sbírek přijato, do sbírek skutečně i dnes patří. Máme na mysli např. tzv. Delta plán realizovaný v Nizozemí v letech 1990 – 2000. Rozsáhlý projekt zaměřený na celkovou revitalizaci nizozemských muzeí, podpořený částkou v přepočtu asi půl miliardy německých marek, nařídil, mimo jiné, muzeím roztřídit své sbírky na ty, kterým bude poskytnuta maximální péče, na ty, které budou jen konzervovány, ale už ne restaurovány a na ty, které budou z fondů vyřazeny. Ani Nizozemí, jeden z nejbohatších států světa, si nemohlo dovolit ochraňovat vše, co do muzeí přinesly celé generace muzejníků, často bez náležitých selekčních přístupů.

Velikými tématy jsou pak mobilita sbírek a etické rozměry práce muzejníka. Je nepochybné, že vstup Slovenska do Evropské unie podstatně rozšířil možnosti pohybu sbírek do zahraničí a naopak. Stále však narážíme na slabé povědomí o tom, co slovenská muzea mohou nabídnout, což souvisí se zpracováním fondů a zveřejněním poznatků získaných tímto zpracováním, třeba i dálkovým přístupem. Brzdou je pak i nedostatek finančních prostředků, částečně i legislativa.

Jedním z frekventovaných témat je i etika práce muzeí, která se dotýká všech typů muzeí. Vedle již dřívějšího Etického kodexu ICOM přijala Generální konference ICOM v Rio de Janeiro Etický kodex pro práci s přírodovědnými sbírkami.³ Domníváme se, že slovenští muzejní přírodovědci tato pravidla respektují již dlouho. Tedy vytvářejí sbírky s maximálním ohledem na přírodu, upřednostňují sběr uhynulých živočichů, vajíček, která nebyla oplodněna, citlivě přistupují ke geologickým lokalitám apod. Zřejmě citlivější jsou z hlediska celosvětového některé přístupy k držení předmětů např. antropologického charakteru. Australští aborigines jsou zásadně proti držení lidských ostatků v muzeích, novozélandští muzejníci tráví nemálo času snahou o navrácení tetovaných kůží Maorů z fondů (často soukromých) v západní Evropě. Signifikantní příklad uvádí Petra Šobánková.⁴ „Hovoříme

o případě černošské ženy Sarah (Saartjie) Baartmanové, které evropské publikum přezdívalo Hotentotská Venuše. Její pro Evropany neobvyklá fyziognomie nejenže vedla k jejímu vystavování, veřejným produkcím, nucené prostituci a nakonec předčasně smrti ve zvířecí kleci, ale stala se také předmětem „seriózních“ vědeckých spekulací o tom, že černošské obyvatelstvo je výsledkem samostatné, polozvířecí rodové linie. Tehdejší význačný francouzský zeměpisec Conrad Malte-Brun jihoafrické obyvatelstvo označil za „poslední příčku degradace, kam až může lidská rasa sestoupit. Všestranný úpadek je na nich viditelný nejenom ve formě fyzického znetvoření, ale doslova v každém okamžiku jejich životů.“ Genitálie Saartjie Baartmanové byly po její smrti v roce 1815 přirovnávány ke genitáliím orangutanů a z popudu Francouzské akademie byly spolu s jejím vycpaným tělem vystaveny ve vitríně Etnografického muzea v Paříži. V tomto muzeu (dnešním Muzeu člověka) byly vystaveny až do roku 2002, kdy Francouzi vyhověli požadavku Jihoafríčanů, kteří o návrat ostatků požádali na oficiální úrovni“.

Komerčně velmi úspěšná výstava Bodies může vyvolávat nadšení z úspěchu autentického trojrozměrného předmětu. V nejzákladnějším principu jde o totéž, co pozorujeme při vystavování mumií, při prezentaci kosterních nálezů, kostnic, karnerů apod. Prvotní nadšení je pochopitelně brzděno úvahami, kdo oni lidé byli a zda někdy dali souhlas k vystavování svého těla. Pietní a etické přístupy k lidskému tělu budou vždy součástí úvah muzejních pracovníků.

Problémy však nemusí způsobovat jen antropologické kolekce, ale v podstatě jakákoliv část muzejních sbírek. Brazílská profesorka muzeologie Tereza Scheiner několikrát ve svých přednáškách uváděla příklad ze Zambie, kde v rámci iniciačních obřadů mladých dívek domorodého kmene jsou užívány specifické předměty, které jsou okamžitě po obřadu zničeny. Tyto rituály uskutečňují pouze dospělé ženy, takže iniciační předměty nikdy žádný muž či nedospělá dívka neviděli. Umístění těchto předmětů do veřejně přístupného muzea pochopitelně vyvolalo značnou nevoli.

Muzejní prostředí se za posledních cca. 40 – 50 let rozšířilo nejen o celkový počet muzeí, ale i typově. Máme na mysli nejrůznější, převážně hybridní, zařízení, jako jsou ekomuzea, komunitární muzea, muzea inklinující k tzv. nové muzeologii apod. Jistou chaotičnost se pak snažíme řešit jistou „kategorizací“. Proto častými výrazy v současném slovníku, spíše muzejních politiků než přímo muzeologů, jsou pak slova jako akreditace, standardy a indikátory. Muzea se snaží o měření výkonnosti, o vzájemné srovnání, tedy o benchmarking. Svaz muzeí na Slovensku vhodně přispěl do diskuse (i v rámci České republiky) překladem výstupu projektu komise ICR ICOM⁵

Neustálým tématem je pak samozřejmě otázka udržitelnosti muzejnictví z hlediska ekonomického a s tím spojenou legislativou. Obnovuje se zájem o odbornou terminologii⁶, zejména pak o samotnou definici muzea⁷.

Závěr: Slovenské školy produkují dobré přírodovědce, historiky, etnology či archeology. Pro jejich lepší adaptaci ve sféře muzeí by však byla potřebná větší znalost jednak

⁵ MANNEBY, H. – PRASCH, H. – HOFMAN, R. In *Zásady štandardizácie a zvyšovania kvality múzeí. Výstup projektu ICOM IR 1999 – 2000*. Svaz muzeí na Slovensku. 2015.

⁶ RUTAR, V. Vznik, vývoj a práce externí katedry muzeologie v Brně v letech 1963 – 1969. *Museologica Brunensia* [online], 2014, roč. 3, 2014, č. 2, s. 4–11. DÍTE, T. K., 2017. K problematice muzejnej terminológie. *Museologica Brunensia*. č. 1, s. 34–40.

⁷ DOLÁK, J. The museum definition: the question and answers. In *Définir le musée du 21e siècle*. Paris: ICOFOM, 2017, s. 198–201.

³ Český překlad je dostupný na: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/eticky_kodex/ICOM_eticky_kodex_pro_prirodovedna_muzea.pdf [10.05.2017]

⁴ ŠOBÁŇOVÁ, P. Kritické teorie muzea – podnět k reflexi. In *Muzeum – muzejní a vlastivědná práce*, roč. 50, 2012, č. 2, s. 26–38.

muzeografie – tedy metod a technik práce v muzeu, ale i muzeologie, tedy schopnosti se podívat nejen „do vitríny“ ale i „nad vitrínu“, na obecnější problémy práce muzeí. To by se pak nutně muselo projevit s promyšlenější selekcí a zejména při odkomunikování muzejních sbírek veřejnosti.

POUŽITÁ LITERATURA

- DÍTE, Tibor. K problematice muzejnej terminológie. In *Museologica Brunensia*. 2017, č. 1, s. 34–40. ISSN 1805-4722
- DOLÁK, Jan. Kritika kritické muzeologie, In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 2016, č. 2, s. 21–33. ISSN 1339-2204
- DOLÁK, Jan. The museum definition: the question and answers. In *Définir le musée du 21e siècle*. Paris: ICOFOM, 2017, s. 198–201. [online]. Dostupné na internete: http://www.researchgate.net/profile/Daniel_Schmitt3/publication/317689254_Le_musee_lictionnel/links/594923c7a6fdcc70635e588d/Le-musee-lictionnel.pdf. [10. 12. 2017]
- DROBNÝ, Tomáš - ŠERÁK, Michal. In *Senioři v muzeu. Metodický materiál*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2017, 37 s. ISBN 978-80-7028-484-1
- http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/eticky_kodex/ICOM_eticky_kodex_pro_prirodovedna_muzea.pdf [cit. 2017-02-02].
- MANNEBY, Hans – PRASCH, Hartmut – HOFMAN, Rainer. In *Zásady štandardizácie a zvyšovania kvality múzeí. Výstup projektu ICOM IR 1999 – 2000*. Banská Bystrica : Zväz múzeí na Slovensku, 2015. ISBN 978-80-972076-0-1
- MENSCH, Peter van - Meijer-van Mensch, Léontine. 2011. In *New Trends in Museology*. Celje: Museum of Recent history, 2011. ISBN 978-961-6369-29-2
- MENSCH, Peter van - Meijer-van Mensch, Léontine. 2011. In *New Trends in Museology 2*. Celje: Museum of Recent history, 2015. ISBN 978-961-6339-39-1
- RUTAR, V. Vznik, vývoj a práce externí katedry muzeologie v Brně v letech 1963 – 1969. In *Museologica Brunensia*. 2014, vol. 3, no. 2, s. 4–11. [online]. Dostupné na internete: <https://digilib.phil.muni.cz/xmlui/handle/11222.digilib/133106>. [cit. 2017-02-02].
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. Kritické teorie muzea – podnět k reflexi. In *Muzeum – muzejní a vlastivědná práce*, roč. 50, 2012, č. 2, s. 26–38. ISSN 1803-0386

INTERNETOVÉ ZDROJE

http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/eticky_kodex/ICOM_eticky_kodex_pro_prirodovedna_muzea.pdf [cit. 2017-02-02].

DIGITÁLNY OBSAH SLOVENSKÝCH MÚZEÍ

MARTIN PRAŽIENKA

Mgr. Martin Pražienka, Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica;
martin.prazienka007@gmail.com

Približne od roku 2007 sa vo verejnej a štátnej správe dostáva do popredia nový fenomén. Informatizácia, ako proces zavádzania informačných a komunikačných technológií do všetkých oblastí života spoločnosti, mala slovenskej verejnosti zjednodušiť spoluprácu so štátnymi a verejnými inštitúciami¹. 10 rokov zavádzania informatizácie do procesu fungovania týchto inštitúcií vytvoril averziu spoločnosti k tomuto fenoménu. Informatizácia spoločnosti sa stala akousi chimérou verejného života.

Informatizácia zasiahla aj pamäťové a fondové inštitúcie na Slovensku. Schválením Štúdie uskutočniteľnosti projektov prioritnej osi 2 Operačného programu Informatizácia spoločnosti (ďalej len „OPIS PO2“) sa zadefinoval program národných projektov, ktoré mali v rokoch 2012 – 2015 zabezpečiť rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry². Vytvorili sa predpoklady na spustenie digitalizácie kultúrneho dedičstva.

Projekt Digitálne múzeum, ako jeden z národných projektov OPIS PO 2, začal v roku 2011 realizáciu procesov, ktorých výsledkom mal byť depozitár digitálnych zástupcov najvýznamnejších muzejných zbierkových predmetov. Žiadateľom o nenávratný finančný prostriedok a teda i realizátorom a koordinátorom projektu sa stalo Múzeum Slovenského národného povstania (ďalej aj „Múzeum SNP“)³. Okrem samotnej vizualizácie kultúrnych objektov sa mala vytvoriť potrebná infraštruktúra na zabezpečovanie digitalizácie na národnej úrovni. Znamenalo to vytvoriť pracovisko, ktoré okrem technologickej časti, zabezpečí i metodickú a koordinačnú činnosť súvisiacu s digitalizáciou. Zároveň bude schopné vykonať potrebné odborné zásahy na zabezpečenie stavu zbierkových predmetov pred ich vizualizáciou. Vzniklo tak Digitalizačné centrum Múzea SNP, pracovisko, ktoré dodnes nemá v stredoeurópskom regióne obdobu. Vo svojej štruktúre je delené na Metodicko-technologické, Centrálné konzervátorské a Digitalizačné pracovisko. Disponuje tak dostatočnými personálnymi kapacitami na zabezpečenie potrebných procesov súvisiacich

1 Bližšie informácie na : <http://www.informatizacia.sk/opis/598s> [cit. 2017-11-07].

2 Bližšie informácie na : <http://www.opis.gov.sk/studie-realizovatelnosti-prioritnej-osi-2/> [cit. 2017-11-07].

3 Bližšie informácie o projekte Digitálne múzeum na : <http://www.muzeumsnp.sk/digitalizacia/projekt-digitalne-muzeum/> [cit. 2017-11-07].

s digitalizáciou. Hlavným cieľom projektu bola vysokokvalitná digitalizácia najvýznamnejších múzejných zbierok kultúrneho dedičstva. Vzhľadom k prívlastku projektu, národný, a miere jeho významu ako jedného z nosných projektov OPIS PO 2, bolo potrebné projekt realizovať nielen na kvalitatívnej, ale i kvantitatívnej podstate. Z tohto dôvodu sa v období realizácie projektu zdigitalizovalo 173 410 hmotných kultúrnych objektov a 1 172 dokumentov z oblasti nehmotného kultúrneho dedičstva. Vzniklo tak obrovské množstvo digitálnych objektov (ďalej aj „DO“).

Samotný digitálny objekt, či viaceré DO nie je relevantným výstupom digitalizácie. Samotný DO je bezmenná podoba kultúrneho objektu. Identitu mu dodávajú až ďalšie entity a to identifikátor a množina odborných metadát harvestovaných z vedomostného systému múzeí, katalogizačného systému ESEZ 4G. Výsledkom digitalizácie je obrovská množina digitálnych i odborných dát, ktorou disponujú slovenské múzeá. Digitálny obsah slovenských múzeí, ako môžeme túto množinu pomenovať, nie je novým autorským dielom, je to len digitálna podoba analógového kultúrneho objektu (ďalej aj „KO“) spojená s digitálnym vedomostným systémom múzeí.

Projekt Digitálne múzeum nebol múzejnou obcou prijatý kladne. Medzi odborníkmi zo slovenských múzeí prevládal názor o nesystémovom precedense. Digitalizáciou zbierkových predmetov sa prekryli problémy slovenského múzejníctva a nesystémovo sa preskočili aktivity, ktoré mali primárne predchádzať tak veľkému zásahu do činností múzeí. Realizáciou projektu sa negatívny postoj čiastočne podarilo odstrániť, ale i tak vznikol rozsiahlejší problém. Projekt Digitálne múzeum bol v rámci národných projektov OPIS PO 2 tzv. digitalizačným projektom. Realizoval aktivity súvisiace s digitalizáciou, ale nezahŕňal problematiku prezentácie. Z tohto dôvodu sa výstupy projektu nedostávali spätne k správcom zbierok, ktoré boli partnerskými inštitúciami a bez ktorých by projekt nebolo možné realizovať. Infraštruktúrne projekty, teda i prezentačný projekt Národného osvetového centra⁴, rozbiehali svoje aktivity neskôr ako projekt Digitálne múzeum. Odtrhnutie prezentačnej časti projektu od digitalizačnej spôsobil, že DO nebolo možné spätne harvestovať do katalogizačného systému múzeí ESEZ 4G. Táto absencia spôsobila u múzejníkov rozporuplné reakcie. Digitalizácia prebiehala, ale jej výsledok, okrem realizátorov, nikto nevidel a nevedel využiť vo svojich aktivitách, prioritne v odborných činnostiach. Súčasnosť našťastie posunula aktivity nielen projektu Digitálne múzeum, ale i infraštruktúrne projekty o kus dopredu. Slovenské múzeá sa nenechali odradiť a záujem o digitalizáciu je veľký. Projekt Digitálne múzeum sa dostal do fázy udržateľnosti a Digitalizačné centrum Múzea SNP pokračuje vo svojej činnosti. Zabezpečuje jednotlivé aktivity súvisiace s digitalizáciou na národnej úrovni. Vďaka odbornému personálu, ktorý sa počas realizácie projektu odborne povzniesol, sa môže realizovať aj v oblasti využitia digitálneho obsahu v prezentačnej činnosti múzeí. Múzeá je potrebné v tejto oblasti inšpirovať a vzdelávať. Múzeum SNP ako líder v oblasti digitalizácie realizovalo v dňoch 25. – 26. októbra 2016 konferenciu s názvom „Digitálne múzeum. Čo s digitálnym obsahom múzeí?“⁵. Konferencia ukázala slovenským múzejníkom súčasné možnosti na prezentáciu digitálneho obsahu a priniesla mnoho inšpiratívnych podnetov. Múzejníci konečne videli, že digitálny obsah je ich a bola by škoda ho

nevyužiť vo svoj prospech. Konferencia vychádza z dvoch línií využitia digitálneho obsahu. Sprostredkovanie on-line prostredníctvom internetových prezentačných portálov a prezentácia in-site priamo v múzejných expozíciách a výstavách.

On-line sprostredkovanie je momentálne najdostupnejšou formou prezentácie digitálneho obsahu nielen na Slovensku. Špecializované internetové portály dokážu jednoduchý digitálny obsah priblížiť rozsiahlejšej populácii formou katalógovej prezentácie. Inšpiratívne zahraničné portály majú pamäťové a fondové inštitúcie. Národní muzeum v Prahe prevádzkuje český internetový portál esbirky.cz⁶, ktorý prezentuje digitalizované múzejné zbierkové predmety. Vyhľadávať je možné predmety, fotografie ale i zvukové nahrávky. Štruktúra vyhľadávania je jednoduchá, prispôbena laickej i odbornej verejnosti. Portál esbirky.cz je národným agregátorom Českej republiky pre Europeanu.

Obdobným národným portálom je maďarská hungaricana.hu⁷, ktorú prevádzkuje Knihnica parlamentu Maďarska (Országgyűlési Könyvtár). Hugaricana je spoločným portálom maďarských archívov, múzeí a knižníc.

Ďalším zaujímavým zahraničným portálom, ktorý vznikol na regionálnej úrovni, je eBadatelna Zlínskeho kraja⁸. Zlínsky kraj v roku 2011 začal projekt Digitalizácie dokumentov v Zlínskom kraji. Išlo o digitalizáciu zbierkových a knižničných fondov pamäťovo-fondových inštitúcií v zriaďovacej pôsobnosti Zlínskeho kraja. Zároveň však riešili i možnosti zverejnenia a využitia výsledkov digitalizácie. Vďaka nadväzujúcemu projektu Sprístupnenie digitálneho obsahu bol vytvorený a spustený samostatný portál eBadatelny. Zásadným realizačným prvkom bolo, že sa zverejňovanie nestalo automatizovaným procesom. Vývojári portálu neumožnili automatické harvestovanie odborných metadát z lokálnych katalogizačných systémov. Zvolili síce pomalší, ale kvalitatívnejší model priameho zapojenia kurátorov do procesu zverejnenia digitálnych objektov. Kurátori priamo v tzv. Office module pripravujú a popisujú objekty pred ich zverejnením. Samozrejme má k dispozícií harvestované odborné metadáta. Môže však urobiť opravy, či zmeny, ktoré sa automaticky premietnu i v lokálnom katalogizačnom systéme. Kvalita zverejnených dokumentov a objektov je týmto spôsobom nespochybniteľná.

Na Slovensku máme tiež inšpirujúci príbeh webového portálu. Slovenská národná galéria spustila v roku 2015 nový Web umenia⁹. Jeho príbeh sa síce začal v roku 2010, až nový vizuál, ktorý získal v roku 2015, bol v plnej réžii pracovníkov galérie. Web umenia je on-line katalóg výtvarných diel zo zbierok slovenských galérií, ktoré sú evidované v Centrálnej evidencii diel výtvarného umenia. Zároveň sa však rozšíril o novú platformu a to publikovanie článkov. Publikované články nadväzujú na sprístupnené diela a využívajú odbornosť pracovníkov galérií pri ich prezentácii. Približujú diela prostredníctvom detailov, či výberu kurátora, prípadne predstavujú výstavy, ktoré prezentujú diela v analógovej podobe. Web umenia prezentuje i krátke dokumentárne filmy prostredníctvom série „Príbehy umenia“. Jedným zo základných spôsobov merania úspechu činnosti pamäťových a fondových inštitúcií je ich návštevnosť. Obdobne je to i pri portáloch kultúry. Web umenia od svojho reštartu v roku 2015 zvýšil svoju návštevnosť o takmer 100 %.

Všetky uvedené portály kultúry prezentujú dokumenty a objekty katalógovou formou prezentácie. Ide o jednoduché vyhľadávanie textových a obrazových informácií v jednot-

⁴ Národné osvetové centrum realizovalo dva dôležité národné projekty Harmonizáciu informačných systémov (HIS) a Centrálnu aplikačnú infraštruktúru a registratúru (CAIR). Bližšie informácie na : <http://www.nocka.sk/noc/strukturalne-fondy/projekt-cair> [cit. 2017-11-07].

⁵ Prednášky z konferencie dostupné na : <http://www.digitalnemuzeum.sk/prednasky/> [cit. 2017-11-07].

⁶ Portál dostupný na : <http://www.esbirky.cz/> [cit. 2017-11-07].

⁷ Portál dostupný na : <https://hungaricana.hu/en/> [cit. 2017-11-07].

⁸ Portál dostupný na : <https://ebadatelna.zlkraj.cz/> [cit. 2017-11-07].

⁹ Portál dostupný na : <https://www.webumenia.sk/> [cit. 2017-11-07].

livých katalógoch. Vyššou formou prezentácie je on-line sprostredkovanie digitálneho obsahu formou interpretovaného uceleného celku, tzv. virtuálnej výstavy.

Európska digitálna platforma Europeana spája obe možnosti prezentácie¹⁰. Spracováva digitálny obsah tisícky európsky pamäťových a fondových inštitúcií. Zbierky digitálnej platformy Europeana Collections umožňujú prístup k viac ako 50 miliónom digitalizovaných diel nielen v podobe katalógového prezerania, ale sprístupňuje aj virtuálne výstavy. Vďaka množstvu digitálnych objektov rôznych formátov a druhov, sú virtuálne výstavy sprístupnené na Europeane vysoko odborné a kvalitne prezentované.

Podobným spôsobom ako Europeana približuje zbierky platforma Google Arts and Culture¹¹. Ako google aplikácia je dostupná pre užívateľov na celom svete a ľudia sa ľahko dostanú k zaujímavým dielam priamo vo svojom mobilnom telefóne. O prezentáciu virtuálnych výstav sa čiastočne snaží i Slovakiana.

Slovakiana je slovenským národným portálom kultúry¹². Je výsledkom národného projektu OPIS PO 2 Centrálna aplikačná infraštruktúra a registratúra (ďalej aj „CAIR“), ktorého realizátorom bolo Národné osvetové centrum. Ide o portál prezentujúci digitálne objekty, ktoré vznikli v rámci digitalizačných národných projektov. Prezentuje tak obsah múzeí, galérií, knižníc, Pamiatkového úradu či Slovenského filmového ústavu. Ide o heterogénnu skupinu digitálnych objektov, ktoré sú zároveň párované s kultúrnymi objektmi evidovanými v rôznych katalogizačných systémoch. Slovakiana by mala byť výkladnou skriňou slovenskej kultúry a prierezovým katalógovým portálom. Je veľmi náročné vytvoriť fungujúci portál, ktorý dokáže jednotne prezentovať tak rôzne spektrum digitálnych objektov. Pre múzejníkov musí byť dôležité, aby sa Slovakiana stala rešpektovaným portálom kultúry, nakoľko slúži i múzejnej obci.

Prezentácia digitálneho obsahu in-site je na Slovensku ešte v počiatkoch. Tento stav má niekoľko dôvodov. Jedným z dôležitých aspektov je spomenutá absencia prístupu múzejníkov k digitálnemu obsahu. Keď nevedia, čo digitalizáciou vzniklo, nemôžu ani vedieť tento obsah použiť. Druhým aspektom môže byť akýsi strach pred tým, aby digitálny objekt, či obsah nenahradil autenticity reálneho zbierkového predmetu. V dnešnej dobe komercializácie a jednoduchej „kolotočovej zábavy“ je obava možno na mieste. Ale treba poznamenať, že aj keď prezentáciu digitálneho obsahu realizujú odborníci z IT alebo audiovizuálnych firiem, podklady pre výstavy či expozície pripravujú odborní pracovníci múzeí. Z toho dôvodu musia vedieť, čo chcú prezentovať, čo tým dokázať, akú emóciu vyvolať. Odpovede na tieto otázky sú dôležité i pri pokračujúcej digitalizácii. Nasledujúca prezentácia objektov totiž podmieňuje spôsob digitalizácie.

Digitalizačné centrum Múzea SNP sa v období udržateľnosti snaží venovať aj problematike sprístupnenia digitálneho obsahu. Okrem svojich základných činností, konzervovaniu a digitalizácii, v poslednom období realizovalo niekoľko pilotných projektov súvisiacich s prezentáciou digitálneho obsahu. Ich cieľom bolo ukázať múzejníkom, že digitálne objekty je možné využiť pri odborných činnostiach v múzeách.

Jedným z prvých realizačných prác bolo vytvorenie dokumentačného videa z reštaurovania sochy Svätého Františka zo zbierok Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Proces reštaurovania zbierkového predmetu je dlhý a náročný komplex činností, ktorých výsledkom je kvalitatívne zlepšenie fyzického stavu zbierkového predmetu. Celkový po-

hľad na objekt sa mení. Mení sa jeho vizuálna podoba, čo v konečnom dôsledku zachytí kurátor zbierkového predmetu, ale nevidí ho laická verejnosť. Vďaka technológiám Digitalizačného centra Múzea SNP bolo možné zachytiť premenu zbierkového predmetu počas reštaurovania. Zároveň sa podarila virtuálna rekonštrukcia, ktorá bola zaujímavá pre kurátora zbierkového predmetu (obr. 1).

Obr. 1. Tri rôzne pohľady na reštaurovaní predmet

Princípom tvorby videa bolo jednotlivé činnosti nefilmovať klasickou kamerou či fotoaparátom, ale čiastková digitalizácia zbierkového predmetu počas jednotlivých fáz reštaurovania. Objekt sa digitalizoval metódou objektovej panorámy na digitalizačnom systéme Witikon. Následne sa vzniknuté fotografie vo vysokom rozlíšení využili na tvorbu polygónálneho 3D modelu. Vďaka vysokému rozlíšeniu fotografií, mal 3D model veľmi kvalitnú textúru. Takýmto spôsobom bolo vytvorených niekoľko 3D modelov, ktoré sa nakoniec využili v krátkom videoklipe. Zároveň sa vďaka softvérovým možnostiam podarila rekonštrukcia objektu. Vďaka sondážnemu prieskumu sa totiž zistilo, že socha mala sekundárnu úpravu a stav pred reštaurovaním bol až terciárny. Vzhľadom k tomu, že výsledkom reštaurovania bola primárna farebná úprava, rozhodli sme sa na základe sondážneho prieskumu virtuálne rekonštruovať sekundárnu farebnú úpravu. Vznikol tak pohľad na sochu, ktorú nevidel ani kurátor, reštaurátor či návštevník múzea. Takýmto spôsobom je možné zachytiť proces reštaurovania a priblížiť túto náročnú prácu aj návštevníkovi múzea.

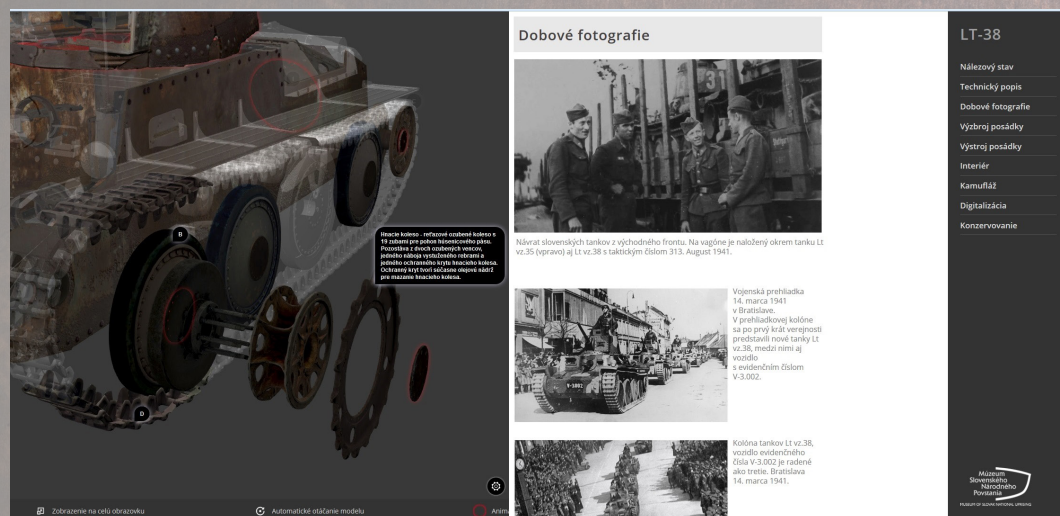
Moderných, audiovizuálne zaujímavých a interaktívnych expozícií na Slovensku nepribúda. Jednou z najnovších a najmodernejších je expozícia Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Toto múzeum disponuje unikátnym nálezom kostry jaskynného leva, ktorá pozostáva z niekoľko desiatok jednotlivých kostí evidovaných ako samostatné evidenčné čísla. Vďaka technológii snímania optickým 3D skenerom a následným spracovaním, sa v spolupráci s kurátorkou podarilo virtuálne kostru poskladať. Zároveň sa vďaka softvérovým možnostiam podarilo niektoré chýbajúce kosti doplniť. Vznikol tak ucelený pohľad na objekt ako na kostru, nie na množstvo kostí.

¹⁰ Portál dostupný na : <https://www.europeana.eu/portal/sk> [cit. 2017-11-07].

¹¹ Platforma dostupná na : <https://www.google.com/culturalinstitute/beta/> [cit. 2017-11-07].

¹² Národný portál kultúry dostupný na : <https://www.slovakiana.sk/> [cit. 2017-11-07].

Najvýznamnejším prezentačným projektom Digitalizačného centra Múzea SNP bol výstavový projekt „313 Po stopách tanku Lt vz. 38“ v priestoroch Múzea SNP v Banskej Bystrici. Ide o prezentáciu torza ľahkého tanku vzoru 38, ktorý bol získaný v roku 2012 do zbierkového fondu Múzea SNP. Samotnej prezentácii na výstave predchádzala rozsiahla odborná práca kolektívu pracovníkov Múzea SNP. Práve unikátnosť nálezu a rozsiahle odborné činnosti (vedecké zhodnotenie, konzervovanie, reštaurovanie) podmienili realizáciu výstavy. Vzhľadom k torzálnemu stavu objektu, existencií kompletného ľahkého tanku vz. 38 v zbierkovom fonde Múzea SNP, bola finančne náročná rekonštrukcia zamietnutá. Ale vzhľadom k možnostiam Digitalizačného centra Múzea SNP sa rozhodli jeho pracovníci vytvoriť virtuálnu rekonštrukciu tanku, ktorá bude obsahovať reálne diely nájdené ako súčasť torza tanku (obr. 2).

Obr. 2. Printscreens dotykového kiosku výstavy 313 Po stopách tanku Lt vz. 38

Virtuálna prezentácia torza ovplyvnila spôsob snímania objektu. Vzhľadom k tomu, že 3D model sa určil ako základný pracovný prvok, bolo potrebné jednotlivé komponenty snímať objektom panorámou, prípadne 3D optickým skenerom. Polygonálny 3D model sa javí ako najvhodnejší formát pre prezentáciu trojrozmerného objektu vo virtuálnom priestore. Je možné s ním pohybovať, približovať, prípadne vytvárať animácie (rozkladať na súčiastky, či opätovne zložiť). Poskytne nám viac vizuálnych či vnemových informácií ako samotná fotografia.

Cieľom virtuálnej prezentácie bolo doplniť chýbajúce informácie k statickej prezentácii torza tanku. Ako najvhodnejšie forma takejto prezentácie sa určil dotykový kiosk, ktorý zachováva interaktivitu pri dotykovom ovládaní 3D modelu. Centrálnym objektom na dotykovom kiosku je 3D model ľahkého tanku vz. 38. V ňom sú umiestnené jednotlivé komponenty torza na pôvodné miesta. Zároveň sú niektoré kompletnejšie časti upravené tak, aby sa dali rozložiť na súčiastky a následne späť poskladať. Softvérové možnosti ponúkajú doplniť popisy, či funkcionality jednotlivých častí. Obsah kiosku je doplnený o veľké množstvo informácií, ktoré súvisia s odbornou prácou na zbierkovom predmete. Prezentované sú v rozkladovej štruktúre, sprístupňujú sa postupne, od najvšeobecnejších po odbornejšie. Takáto prezentácia je prispôbena rôznemu spektru návštevníkov výstavy. Dotykový

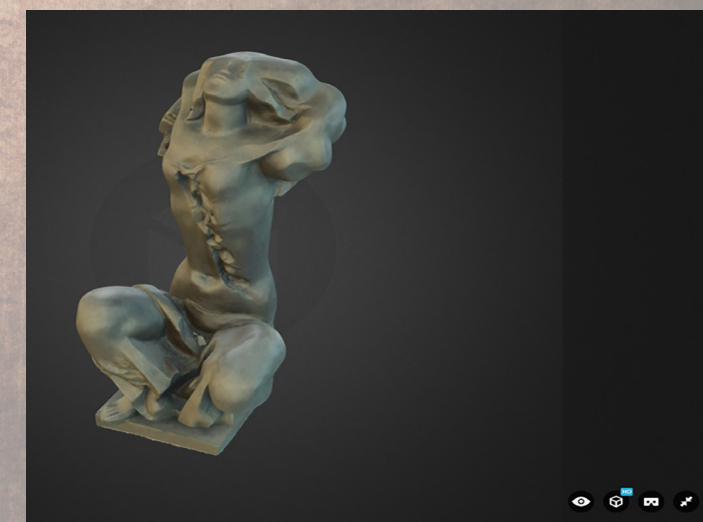
kiosk sa osvedčil ako vhodná forma prezentácie hlavne pre mládež a deti, ktoré s podobným spôsobom ovládania nemajú problém.

Výpožičky zbierkových predmetov sú typickým javom pri spolupráci múzeí na výstavových projektoch. Môže sa však stať situácia, že požadovaný zbierkový predmet sa nachádza v expozícii jeho správcu. V takom prípade ho je veľmi ťažko vypožičať na výstavu, ktorá je realizovaná v inom múzeu. V takomto prípade je možné využiť práve virtuálnu prezentáciu 3D modelu zbierkového predmetu. V podobnom duchu realizovalo Digitalizačné centrum Múzea SNP požiadavku Východoslovenskej galérie v Košiciach, ktorá chcela mať na svojej výstave predmet nachádzajúci sa v expozícii Slovenskej národnej galérie v Bratislave. Špecifická požiadavka determinovala spôsob snímania. Objekt nebol digitalizovaný štandardnou metódou objektovej panorámy. Objekt bol snímaný digitalizačným systémom Witikon, avšak fotografie sa vytvárali pri pootočení o 1 stupeň. Vzniklo tak 360 fotografií vo vysokom rozlíšení, z ktorých bol renderovaný 3D model s dokonalou textúrou. Takýmto spôsobom sa podarilo jeden objekt inštalovať na dvoch miestach zároveň (obr. 3).

Obr. 3. Rez 3D modelu plastiky

Nie vždy je potrebné vytvárať 3D model. Niektoré zbierkové predmety ani nie sú vhodné na renderovanie, resp. 3D model z nich by nemal žiadnu výpovednú hodnotu. Ak sa už 3D model vytvorí, mal by ukázať niečo viac ako fotografia. 3D modely sa dajú prezentovať aj na internetovom portáli sketchfab.com¹³, čo je internetová databáza 3D modelov. Tento portál využíva i Digitalizačné centrum Múzea SNP¹⁴. Internetové linky z tohto portálu sa dajú ľahkým spôsobom sprístupniť na domovských stránkach múzeí, prípadne na sociálnych sieťach (obr. 4).

Obr. 4. 3D model na doméne sketchfab.com

¹³ Databáza dostupná na : <https://sketchfab.com/> [cit. 2017-11-07].

¹⁴ 3D modely vytvorené Digitalizačným centrom Múzea SNP dostupné na : <https://sketchfab.com/digicentremsnp> [cit. 2017-11-07].

Digitálna doba sa začína prejavovať aj pri múzejnej práci. Prejavuje sa i pri prezentačnej činnosti, ktorá je pre laickú verejnosť tou najviditeľnejšou činnosťou múzea. Aj na Slovensku sa začínajú realizovať modernejšie formy prezentácie pri expozíciách a výstavách.

Zlomovým výstavným projektom na Slovensku môžeme považovať výstavu Slovenskej národnej galérie „Uchovávanie sveta. Rituál múzea v digitálnom veku“. Táto výstava ako prvá ukázala odbornej verejnosti výstupy digitalizácie a zároveň ich veľmi vkusným a nerušivým spôsobom využila pri interaktívnom spôsobe prezentácie. Výstava mal obrovský ohlas a spôsobila u odborných pracovníkov čiastočnú zmenu myslenia. Pochopili, že výstupy digitalizácie sa dajú využiť v ich odbornej práci.

Inšpiratívne podnety pre sprostredkovanie digitálne obsahu je potrebné hľadať v zahraničí. Smithsoniansky inštitút má jednu z najlepších on-line prezentácií svojho digitálneho obsahu¹⁵.

Moderné, interaktívne a audiovizuálne expozície, ktoré by mohli byť inšpiratívne pre slovenských múzejníkov nájdeme v susednej Českej republike. Jednou z najzaujímavejších je expozícia „Muzeum nové generace“¹⁶, ktorá je sprístupnená v Zámku Žďár nad Sázavou. Multimediálna interaktívna expozícia vďaka jedinečnému audio-spievovcovi rozpráva príbeh cisterciátskeho kláštora od polovice 13. storočia. Expozícia je síce multimediálna, ale dominantné postavenie v nej má stále reálny zbierkový predmet. Niekoľko nosných zbierkových predmetov, ktoré tvoria os príbehu. Okolo nich je postavená expozícia, ktorá zabaví, vzdelá, doslova vtiahne do kláštorného prostredia (obr. 5).

Obr. 5. Fotografie expozície Muzeum nové generace.
Zdroj: <http://www.zamekzdar.cz/muzeum-nove-generace/>

¹⁵ Bližšie informácie na : <https://3d.si.edu/> [cit. 2017-11-07].

¹⁶ Bližšie informácie na : <http://www.zamekzdar.cz/muzeum-nove-generace/> [cit. 2017-11-07].

Digitálny obsah, ktorý vznikol vďaka projektu Digitálne múzeum, je v rámci Európy unikátom. Vysokokvalitný vizuálny materiál doplnený odbornými metadátami prevyšuje parametrami čokoľvek, čo vzniklo digitalizáciou v ktorejkoľvek krajine v našom okolí. Svojou kvalitou momentálne prevyšuje IT kapacity pamäťových a fondových inštitúcií. Táto situácia nemusí trvať dlho. Technologický progres spoločnosti je enormný. Je len otázkou času, kedy budú múzea konfrontované s ním a budú sa mu musieť prispôbiť. Zároveň je tento digitálny obsah zaujímavý pre kreatívny priemysel. Vďaka svojej vysokej vizuálnej kvalite je vhodným artiklom pre filmársky a herný priemysel. Vidieť zbierkové predmety vo vojrovej počítačovej hre, či filme, bude v blízkej budúcnosti reálne.

Možnosti virtuálnej alebo rozšírenej reality začnú byť lákavé aj pre múzeá. Vďaka technológiám totiž návštevník môže získať nové pohľady na zbierkové predmety. Vidieť v expozícii múzea zreštaurovaný predmet a vďaka okuliarom na virtuálnu realitu vidieť stav pred reštaurovaním, prípadne si pomocou inteligentného mobilného telefónu predmet rozobrať, len umocní zážitok návštevníka a doplní informácie o reálnom zbierkovom predmete. Získavanie vedomostí o predmete sa dá i interaktívnejšou formou. Začať sa dá postupne a vyskúšať si nové formy prezentácie napr. na jednorazových podujatiach pri Noci múzeí, výstavách a pod.

Technologický progres spoločnosti je neúprosný. Dotýka sa takmer všetkých aspektov života človeka. Prispôbiť sa budú musieť aj múzeá. Bude potrebné nájsť kompromis. Nebyť komerčným strediskom zábavy, ale zachovať si vážnosť vedeckej inštitúcie.

Za záver pohľad do budúcnosti. Prídem do Košarísk, Slovenského národného múzea – Múzea M. R. Štefánika. Pozriem si jeho rodný dom. Prehliadku ukončím v miestnosti, kde si dám na hlavu okuliare pre virtuálnu realitu a objavím sa na adrese Rue Leclerc 6 v Paríži. Nachádzam sa v Štefánikovom byte a vidím všetky tie úžasné predmety, ktoré si priniesol zo svojich ciest. Tento pohľad poznáme iba s fotografií. A zrazu tam môžeme byť. Niečo nereálne alebo komerčné? Nemyslím si.

DANKA ŠUBOVÁ

doc. RNDr. Danka Šubová, CSc. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš; danka.subova@smopaj.sk

Vývoj každej oblasti ľudskej činnosti prináša zmeny foriem i zmeny obsahu. Formálna aj obsahová stránka sa menia, ale dôležité je aby boli a ostali vyvážené. Pritom práve múzeá sú inštitúciami, ktoré svojimi hlavnými produktami či už formou výstav alebo expozícií majú vplývať aj na formovanie estetického cítenia svojich návštevníkov. Formálna stránka pri týchto produktoch múzeí nehrá v žiadnom prípade podružnú úlohu. Predsa aj v oblasti vzdelávania všeobecne, nielen v múzejnej pedagogike, ktorá je prioritne zameraná na školskú mládež, študentov, či rodiny s deťmi, hrá formálna stránka, didaktika spracovania a podania témy, významnú úlohu. A práve v tom je ukrytý aj narastajúci význam neformálneho vzdelávania ako doplnkového vzdelávania ku školským výučbovým programom a významné postavenie múzeí v ňom. Pre múzeum platí doslova dvakrát staré príslovie

„Akého Ťa vidia takého Ťa uctia.“ Samozrejme obsah témy musí ostať jasným cieľom ku ktorému nás úspešne privedú práve formálne nástroje. V opačnom prípade by išlo len o samoučelnú zábavku, vyplnenie hluchého času pre školu, do ktorej by sme v múzejnej pedagogike nemali skĺznuť.

Rozpracovanie formálnych stránok ponuky múzejných produktov je súčasťou marketingovej stratégie každého moderného múzea. Ako pritiahnuť do múzea čo najviac návštevníkov, a s tým aj čo najviac peňazí? Využívajú sa k tomu rôzne nástroje ako pošteklieť zvedavosť a nervový sústavu zaujímavými názvami, sprievodnými podujatiami, či priamou formou ako sprevádzanie v dobových kostýmoch, strašenie na hradoch. Pre tieto nástroje je väčší priestor na hradoch, zámkoch a skanzenoch ako v kamenných múzeách. Do určitej miery sa však môže každé múzeum prispôsobiť týmto trendom. Múzeum by sa však malo vyhýbať podkladaniu sa vkusu, či skôr však nevkusy verejnosti. Malo by byť totižto nielen nositeľom toho čo si verejnosť praje, ale malo by jej predkladať práve aj nové témy, ktoré ešte nie sú známe a pritiahnuť ju k nim správnou marketingovou taktikou.^{1,2,3}

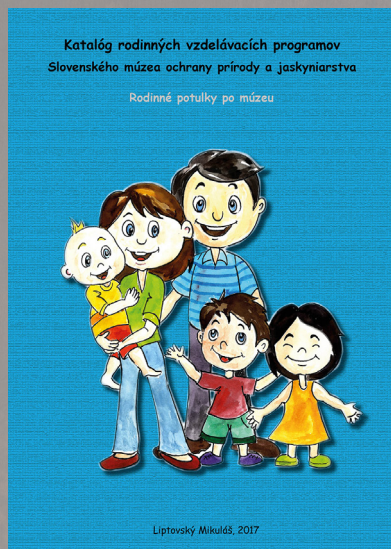
Každá téma v múzeu musí byť podaná dostatočne zrozumiteľne s jasne formulovaným cieľom, alebo prípadne s jasne formulovanými otázkami na zamyslenie sa nad jednotlivý-

¹ ŠUBOVÁ, Danka a kol. *Sprievodca po múzeu*. Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2015, 48 s. ISBN 978-80-88924-85-2.

² ŠUBOVÁ, Danka a kol. Implementácia projektov múzea. In *Sinter*, č. 16, 2008, s. 30–32.

³ ŠUBOVÁ, Danka a kol. Implementácia projektov múzea. In *Sinter*, č. 17, 2009, s. 30–32.

mi problémami ktoré rozoberá. Je veľmi vhodné ak je spracovanie tém urobené plošne viacúrovňovo, čo dovoľuje plynulý pohyb návštevníkov s deťmi po expozícii. Pri tomto sa nám veľmi dobre v našich expozíciách osvedčil rodinný sprievodca (obr. 1) ako pomocník pre spoločné riešenia otázok pre rodinu s deťmi rôzneho veku. Označenia v expozícii upozorňujú na úlohy, ktoré sa súčasne nachádzajú v sprievodcovi ako otázky, ktoré treba zodpovedať alebo vyjadriť výtvarným prejavom.⁴

Obr. 1. Katalóg rodinných vzdelávacích programov

Dobrou viacúrovňovou formou je aj ozvučenie dominantných druhov v zoologických diorámach a maketa medvedieho brlohu, čo dáva časový priestor pre dospelých bližšie sa zoznámiť s textovými informáciami na paneloch, kým sa deti hrajú s výberom zvukov druhov a lezú do medvedieho brlohu (obr. 2).

Obr. 2. Medvedí brloh. Foto: M. Oravec, Archív múzea

Dnes už múzeum bez interaktivity ani nedokáže, hlavne pre mladých, plniť svoje poslanie v oblasti práce s verejnosťou. Interaktivitu tiež musíme chápať vo viacerých rovinách. Vystavenie exponátov tak, že sa ich návštevník môže dotknúť sme využili v múzeu hlavne v jaskyniarскеj a mineralogickej časti expozície (obr. 3). Toto dáva možnosť aj skupine sla-

Obr. 3. XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX. Foto: M. Oravec, Archív múzea

⁴ LENKOVÁ, Alena a kol. *Rodinné potulky po múzeu*. (Katalóg rodinných vzdelávacích programov). Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017. nestr.

bozrakých a nevidiacich návštevníkov vidieť predmety svojimi rukami. Ako interaktívne prvky sú tiež umiestnené makety medvedieho brlohu v dioráme horského biotopu a plazivky v jaskyniarскеj expozícii, ktoré sú veľmi obľúbenou formou využitia priestoru aj získania informácií u detí. Ďalšou formou je počítačová hra ako puzzle jednotlivých botanických a zoologických druhov pre menších a priraďovanie druhov k chráneným územiám pre väčších (obr. 4). K interaktívnym prvkom patria aj gravitačné ťahadlá v časti venovanej vzní-

Obr. 4. Interaktívna dotyková obrazovka s počítačovými hrami. Foto: M. Oravec, Archív múzea

ku vesmíru a Zeme, ktoré nás oboznáma s hmotnosťou telies na jednotlivých planétach Slnecnej sústavy, aj maketa nazvaná veterná skala v časti Človek a hory, kde sa môžeme zoznámiť s presnou informáciou ako klesá telesná teplota v závislosti od sily vetra, nevedomosť čoho spôsobila už nejednu tragédiu v horách pri úmrtí z podchladenia (obr. 5).

Obr. 5. Maketa veterná skala. Foto: M. Oravec, Archív múzea

Významným prvkom interaktivity v našich expozíciách sú rozšírené informácie o vystavených zbierkových predmetoch, ďalších exponátoch, či celých diorámach v počte 173 v dĺžke trvania od 30 do 50 sekúnd. Nachádzajú sa vo všetkých častiach expozícií a sú

tak vlastne audiosprievidcom v dvoch jazykových mutáciách, slovenčine a angličtine, ktorý upozorňuje návštevníka na najzaujímavejšie zbierky, alebo na zbierky so zaujímavým príbehom, exponáty, či informácie súvisiace s pochopením expozícií ako celkov (obr. 6).

Obr. 6. Metodická pomôcka k audiosprievidcovi pre návštevníkov múzea

V troch oddychových zónach si návštevník môže vybrať z ponuky dokumentárnych filmov o práci kurátorov, o histórii budovy múzea, pôvodne jezuitského kláštora z konca 18. storočia, o prvom kustódovi a spoluzakladateľovi múzea Jánovi Volkovi-Starohorskom a histórii múzea od obdobia jeho založenia až po rok otvorenia expozícií.⁵

Ozvučenie priestorov expozícií je robené tiež v dvoch rovinách, ako ozvučenie pozadia diorám aj celých priestorov, ale aj ako ozvučenie interaktívneho charakteru, kde si návštevník volí dominantné zvuky napríklad zvierat v diorámach alebo ozvučenie jednotlivých najčastejších sa vyskytujúcich chemických prvkov zemskej kôry v mineralogickej časti formou kontaktného tlačítka. Ďalšou formou je výber ozvučenia minerálov a zlúčenín pomocou pohybového čidla. Okrem reálnych zvukov sú v expozíciách prítomné aj rekonštrukcie zvukov napríklad v paleontologickej časti, či v časti venovanej speleoarcheológii, ktoré sú veľmi zaujímavé a pútavo urobené. Pri reálnych zvukoch je daný dôraz na predstavenie zvukových prejavov napríklad šeliem ako medveď a vlk v čo najkomplexnejšom podaní, aby nedochádzalo k nežiadanejmu zjemňovaniu skutočnosti, čo nie je vhodný spôsob environmentálnej výchovy u detí a žiakov.⁶

⁵ ŠUBOVÁ, Danka – KORENKOVÁ, Iveta – GRESCHOVÁ, Eva. Interaktívne prvky v nových expozíciách Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. In *Digitálne múzeum čo s digitálnym obsahom múzeí?* Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2016, s. 58–65.

⁶ HABALOVÁ, Zuzana – ŠUBOVÁ, Danka – JANÍKOVÁ, Oľga. *Dopracovanie textovej grafickej časti súťažného návrhu so zohľadnením pripomienok odbornej poroty, odborných, didakticko-educaných pripomienok odborných pracovníkov múzea zodpovedných za jednotlivé výstavné celky a spresnením zbierkových predmetov tak, aby nebol pozmenený ideovo umelecký návrh komplexného autorského expozíčného diela.* Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2013, 55 s.

Viacúrovňovosť je ponúkaná aj tým, že k jednotlivým častiam expozícií sú vypracované rozširujúce výučbové programy v dĺžke trvania 1 až 2 vyučovacích hodín podľa témy, dopĺňané aj o laboratórne cvičenia.⁷

Takýchto programov bolo vypracovaných 55 v priereze pre všetky vekové kategórie od predprimárneho vzdelávania, cez programy pre prvý a druhý stupeň základných škôl, stredné školy, vysoké školy, odbornú verejnosť až po programy pre seniorov ponúkané formou Univerzity tretieho veku v spolupráci s Akadémiou ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. Pre mladšie vekové kategórie sú programy dopĺňané vždy tvorivými dielňami, pre staršie aj laborátnymi cvičeniami, pre účely ktorých má múzeum vybavenú tzv. polyfunkčnú miestnosť, ktorá môže slúžiť ako klasická konferenčná miestnosť aj ako priestor pre pohybové hry na pódiu, koberci, či priestor pre tvorivé dielne a laboratórne cvičenia (obr. 7). Programy predstavujú aj osobitnú ponuku pre špeciálne školy

Obr. 7. Polyfunkčná miestnosť. Foto: M. Oravec, Archív múzea

s osobitne vypracovanými pracovnými listami zohľadňujúcimi schopnosti tejto osobitnej kategórie žiakov. Ponuka programov pre slabozrakých a nevidiacich je vhodne doplnená katalógom s Brailovým písmom, ako aj v expozícií popiskami k vybraným typom exponátom.

K novým témam, ktoré sme chceli v expozíciách predstaviť, patrí problematika trvalej udržateľnosti, predstavená v podkroví budovy. Sú tu rozdiskutované jednotlivé voľnočasové aj hospodárske aktivity človeka v horskej krajine s environmentálnymi dopadmi na krajinu aj s načrtnutými možnosťami riešenia ako predchádzať environmentálnej kríze. Jedná sa o problematiku lesníctva a drevárstva, poľnohospodárstva marginálnych oblastí, poľovníctva, včelárstva a rybárstva ako kombinácie hospodárskych aj voľnočasových aktivít človeka v prírode s ich dopadmi na životné prostredie v negatívnom, ale aj pozitívnom smere, ale aj turistiku a horolezectvo, lyžovanie a skialpinizmus ako voľnočasové aktivity človeka v prírode. V tomto priestore sa nachádza aj oddychová zóna s možnosťou organi-

⁷ ŠUBOVÁ, Danka a kol. *Katalóg vzdelávacích programov pre materské školy, základné školy a stredné školy, vysoké školy, špeciálne školy a marginalizované skupiny.* Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017, nestr.

Obr. 8. Oddychová zóna na II. nadzemnom poschodí. Foto: M. Oravec, Archív múzea

zovania besied na uvedené témy (obr. 8).

Ďalšou spracovanou novou témou v expozícii vo forme filmu s anglicko-slovenským textom je fotosyntéza (obr. 9). Proces fotosyntézy bol kľúčovým procesom pri vytváraní

Obr. 9. Film Fotosyntéza v expozícii múzea. Foto: M. Oravec, Archív múzea

podmienok na Zemi pre masové rozšírenie biologických druhov na súši, ale je aj základným procesom vytvárajúcim stále biomasu nielen ako potravovú základňu pre bylinožravce, všežravce ale aj pre človeka pri pestovaní kultúrnych plodín. Klimatická zmena, ktorú už dnes s výnimkou "veľkých optimistov" nikto nespochybňuje, spôsobuje zmeny v skladbe ekosystémov práve aj ovplyvňovaním procesu fotosyntézy zvýšeným obsahom skleníkových plynov z priemyselnej ale aj poľnohospodárskej výroby v atmosfére. Z pohľadu poľ-

nohospodárskych plodín pred nás stavia nové úlohy pri šľachtení, pretože väčšina rastlín mierneho pásma sú tzv. C3 rastliny, ktoré zvyšovanie teploty nepriaznivo ovplyvňuje práve cez proces fotosyntézy tzv. aklimáčnou depresiou. Som rada že tejto téme sa aj keď v menšom rozsahu venujú aj ďalšie prírodovedné múzeá ako Prírodovedné múzeum SNM v Bratislave a Múzeum Andreja Kmeťa v Martine. Jedná sa aj z pohľadu vzdelávania o tému ktorú je potrebné popularizovať a priblížiť aj pedagógom práve z pohľadu environmentálnych dopadov.⁸

Ďalšou novou témou v našich expozíciách sa dostávame k ústrednej myšlienke urobiť environmentálne vzdelávanie antropocentrickým. Je to téma genetika a životné prostredie, ktorá je tiež spracovaná v expozícii formou filmu s anglicko-slovenským textom

Obr. 9. Film Genetika v expozícii múzea. Foto: M. Oravec, Archív múzea

(obr. 10). Venuje sa základnému procesu vlastnému všetkým živým organizmom na tejto planéte a to dedičnosti. Pojednáva o molekulových základoch dedičnosti, dedičných príčinách biodiverzity, o mutáciách a zdôrazňuje predovšetkým jednotný princíp dedičnosti u všetkých organizmov a tým správne upriamuje pozornosť aj na jednotu možného ohrozenia všetkých druhov na tejto planéte. Spod tejto kontroly sa nevymaníme ani rozumom ani peniazmi a ostáva nám len s pokorou sa skloniť pred prírodou, jej tvorcom a uznať a akceptovať jej univerzálne pravidlá.⁹

Tieto filmy sú pripravené aj ozvučené v delení do 5 kapitol a sú súčasťou špeciálnych vzdelávacích programov ako pre študentov tak aj pre učiteľov.

Tieto nové témy sú predstavené aj novou formou, formou animovaných filmov, ktoré názornou ale aj odľahčenou formou pomáhajú porozumieť často ťažším pasážam vo výučbových programoch škôl a majú zároveň hlboký environmentálny obsah. A tak prijateľnou formou dokážu priťahovať pozornosť aj bežného návštevníka k témam ktoré by si sám

⁸ ŠUBOVÁ, Danko – JANÍKOVÁ, Oľga: *Fotosyntéza* (film). Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017.

⁹ ŠUBOVÁ, Danko – JANÍKOVÁ, Oľga: *Genetika a životné prostredie* (film). Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017.

možno nikdy nevšimol, alebo by si ich sám nevedel dať do súvisu s problematikou životného prostredia. A práve takýto princíp by mal byť tým čo by malo viesť návštevníkov múzea k osvojeniu si nových tém, princíp jednoty obsahu a formy v zmysle dosiahnutia cieľa, ktorým by malo byť v našom múzeu pochopenie antropocentrického princípu v ochrane životného prostredia a získanie pocitu spolupatričnosti so všetkými formami života na Zemi.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ŠUBOVÁ, Danka a kol. *Sprievodca po múzeu*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2015, 48 s. ISBN 978-80-88924-85-2.
- ŠUBOVÁ, Danka a kol. Implementácia projektov múzea. In *Sinter*, č. 17, 2009, s. 30-32. ISSN 1336-7595
- LENKOVÁ, Alena a kol. *Rodinné potulky po múzeu*. (Katalóg rodinných vzdelávacích programov. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017. nestr. ISBN 978-80-88924-96-8.
- ŠUBOVÁ, Danka – KORENKOVÁ, Iveta – GRESCHOVÁ, Eva. Interaktívne prvky v nových expozíciách Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. In *Digitálne múzeum čo s digitálnym obsahom múzeí? : zborník referátov* : Banská Bystrica, 25. – 26. 10. 2016. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2016, s. 58 – 65. ISBN 978-80-89514-42-7
- HABALOVÁ, Zuzana – ŠUBOVÁ, Danka – JANÍKOVÁ, Oľga. *Dopracovanie textovej grafickej časti súťažného návrhu so zohľadnením pripomienok odbornej poroty, odborných, didakticko-educčných pripomienok odborných pracovníkov múzea zodpovedných za jednotlivé výstavné celky a spresnením zbierkových predmetov tak, aby nebol pozmenený ideovo umelecký návrh komplexného autorského expozičného diela*. Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2013, 55 s.
- ŠUBOVÁ, Danka a kol. *Katalóg vzdelávacích programov pre materské školy, základné školy a stredné školy, vysoké školy, špeciálne školy a marginalizované skupiny*. Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017, nestr., ISBN 978-80-88924-97-5.

FILMOVÉ DOKUMENTY

- ŠUBOVÁ, Danka – JANÍKOVÁ, Oľga: *Fotosyntéza* (film). Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017.
- ŠUBOVÁ, Danka – JANÍKOVÁ, Oľga: *Genetika a životné prostredie* (film). Liptovský Mikuláš : Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2017.

AKVIZIČNÁ POLITIKA MÚZEA

VIERA MAJCHROVIČOVÁ

PhDr. Viera Majchrovičová, Slovenské národné múzeum Bratislava;
viera.majchrovicova@snm.sk

Akvizičná politika je staronovou témou múzea 21. storočia; úzko súvisí s odporúčanou témou príspevku konferencie zo strany organizátora (SMOPaJ) – Stratégia budovania zbierkových fondov, kapacity, možnosti a využiteľnosť.

Výklad výrazu stratégia v sebe zahŕňa spôsob plánovania a riadenia činností na dosiahnutie cieľa; majstrovstvo, obratnosť, taktiku; premyslený a zámerný postup pri istej činnosti. Politika zas znamená spôsob spravovania; starostlivosť o záležitosti istej oblasti.¹

Akvizičnú politiku je teda možné definovať ako premyslený a zámerný postup pri získavaní predmetov kultúrnej hodnoty, pri nadobúdaní v zmysle múzejnej legislatívy,² s cieľom dosiahnuť kvalitnú zbierkotvorbu a vytvárať hodnotné múzejné zbierky. A to bez ohľadu na personálne a finančné možnosti múzea!

Situácia v slovenských múzeách v tejto oblasti nie je ružová, akvizičná politika buď absentuje, alebo je len formálna, prípadne aj nereálna (je „zaujímavé“ naplánovať, koľko kusov zbierkových predmetov nadobudne múzeum stanoveným spôsobom za určité obdobie). Vzhľadom na to, že je potrebné tieto aktivity plánovať aspoň na blízke roky, spôsobujú veľké problémy zmeny na postoch manažmentu múzea, ktorý niekedy „zo zásady“ mení rozbehnuté uprostred. Ďalším problémom je nedôsledné dodržiavanie stanovenej akvizičnej politiky v dôsledku fluktuácie odborných pracovníkov, ktorí by mali vývoj jednotlivých zbierok kreovať, tiež využívanie „výhodných“ ponúk na akvizície, ktoré sú veľa krát mimo stanoveného postupu nadobúdania. Ešte stále pretrvávajúce hodnotenie múzeí podľa množstva uchovávaných zbierkových predmetov robí múzeá neschopnými odolať.

Pod vplyvom okolností (finančné náklady, ale napr. aj nízka úroveň zručností, či nezáujem odborných pracovníkov vypracovávať projekty) klesá iniciatíva múzea v oblasti vlastného výskumu, jednoduchšie a pohodlnejšie je čakať na ponuky akvizícií (veď predajachtivých, či darovaniachtivých ľudí z rôznych príčin je stále dosť). Z dôvodov administratívnych postupov je v múzeu zriedkavé využívanie možností, ako sú aukcie (najmä tie elektronické), problémy robí aj následná správa nadobudnutých predmetov (najmä ich uloženie a ochrana). Stále sa vyskytujúcim javom sú v múzeu nevysporiadané problémy minulosti (chýbajúca dokumentácia a informácie o predmetoch kultúrnej hodnoty, ktoré sú „objavované“ v priestoroch múzeí).

¹ Slovenské slovníky [cit. 2018-01-31] Dostupné z: <http://slovník.juls.savba.sk/>

² Viď zákon 206/2009 Z.z. a výnos MK-2544/2015-110/11648 oba v platnom znení.

Reálna ochrana a zachovanie kultúrneho dedičstva si vyžaduje nápravu. Prvotne je potrebné dôkladne analyzovať a popísať každý fond múzea – zbierkový, pomocný, aj dokumentačný (ak múzeum má, samozrejme, aj knižničný a archívny),³ následne určiť kritériá zbierkotvornej činnosti.⁴ Kritériá spravidla vychádzajú zo špecializácie múzea, zapísanej v jeho zriaďovacej, zakladateľskej listine alebo štatúte. Toto predpokladá naplánovať rozvoj alebo aj ukončenie rozvíjania každej jednotlivéj zbierky múzea z hľadiska témy (obsahu) a druhov (typov) získavaných alebo nadobúdaných predmetov. Je potrebné sumarizovať a spísať zoznam všetkých konkrétnych činností súvisiacich so získavaním predmetov kultúrnej hodnoty, resp. nadobúdaním v zmysle múzejnej legislatívy. Neoddeliteľnou súčasťou tejto nápravy je aj stanovenie konkrétnej zodpovednosti každého participujúceho subjektu (všetkých odborných i neodborných pracovníkov múzea) a prepojiť ho s konkrétnou činnosťou. Tiež je žiadúce stanoviť krátkodobý alebo strednodobý časový plán a následne odkonzultovať (ak treba, aj nechať schváliť) akvizičnú politiku so zriaďovateľom.

Definovanie procesov akvizičnej politiky by malo byť výsledkom tímovej práce pracovníkov múzea, stanovenie procesov je zodpovednosťou manažmentu múzea.

Múzejná dokumentácia súvisiaca s akvizičným procesom v múzeu

1. akvizičný plán (stratégia akvizičnej činnosti)...
2. dokumentačný list (návrh na nadobudnutie predmetu kultúrnej hodnoty ako zbierkového predmetu (alebo aj súboru) vlastným výskumom),
3. návrhový list na nadobudnutie predmetu kultúrnej hodnoty (alebo aj súboru) ako zbierkového predmetu (kúpou, darom, zámenou s iným múzeom, prevodom správy s iným múzeom),
4. návrh na nákup zbierkového predmetu (ak je potrebné oddeliť tento spôsob nadobúdania),
5. záznam o posúdení nadobudnutia predmetu kultúrnej hodnoty ako zbierkového predmetu alebo predmetov kultúrnej hodnoty ako súboru komisiou (záznam zo zasadnutia komisie na tvorbu zbierok (aj KTZ)),
6. príkaz na vytvorenie / zriadenie KTZ,
7. organizačný a rokovací poriadok KTZ,
8. menovací dekrét členovi KTZ,
9. registračná kniha (úvodná registrácia, určená na zápis predmetov kultúrnej hodnoty pred ich selekciou),
10. akvizičná zmluva (podľa spôsobu nadobudnutia napr. kúpna, darovacia, zmluva o prevode správy),
11. znalecký či iný posudok (najmä k stanoveniu hodnoty nadobúdaného predmetu),
12. špecifická dokumentácia, súvisiaca s príslušnosťou nadobúdaného predmetu k vednej disciplíne (napr. nálezová správa, resp. dokumentácia archeologického výskumu na základe zákona o ochrane pamiatkového fondu (§ 40 ods. 9) a jeho vykonávacieho predpisu, alebo nadobúdanie strelných zbraní a pod.),
13. iná dokumentácia, súvisiaca s interným procesom nadobúdania v múzeu (napr. v zmysle požiadaviek zriaďovateľa,
14. kniha depozitov,
15. zmluva o úschove v prípade predmetu – depozitu (s určenými podmienkami úschovy a jeho využitia v múzeu).

³ Je nutné evidovať všetky existujúce pramene uchovávané v múzeu.

⁴ Pri akceptácii nielen múzejnej, ale napr. aj knižničnej a archívnej legislatívy.

